

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
«_____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: *ЕПІТЕТНА КОНСТРУКЦІЯ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ НА
МАТЕРІАЛІ ТВОРУ «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ»*

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«Мз» БАК ТЕТЯНА ОЛЕГІВНА

Керівник: д-р. пед. наук, професор КОВТУН ОЛЕНА ВІТАЛІЇВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	8
ПРИРОДА ЕПІТЕТНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОГО ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ФЕНОМЕНА.....	8
1.1. Епітет як словесний образ та засіб створення кольорової палітри у художній літературі.....	8
1.2. Принципи класифікації епітетів	14
1.2.1. Семантичний принцип класифікації епітетів.....	14
1.2.2. Структурні типи епітетів.....	20
1.3. Епітетна конструкція: сутність та структурні характеристики.....	24
1.3.1. Поняття та історія дослідження епітетних конструкцій.....	24
1.3.2. Структурні моделі епітетних конструкцій англійської мови.....	26
1.4. Особливості перекладу епітетних конструкцій у художній літературі.....	29
РОЗДІЛ 2	36
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ РЕНСОМА РІПЗА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	36
2.1. Зіставний аналіз епітетних конструкцій в англійській та українській мовах... 36	
2.1.1. Конвергентні ознаки епітетних конструкцій англійської та української мов	38
2.1.2. Дивергентні ознаки епітетних конструкцій англійської та української мов	41

2.2. Жанрово-стилістичні особливості використання епітетних конструкцій у романі Ренсома Рігтза «Дім дивних дітей»	44
2.3. Методологія перекладу епітетних конструкцій у художній літературі	50
РОЗДІЛ 3	59
СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ РЕНСОМА РІГТЗА «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	59
3.1. Прийоми перекладу епітетних конструкцій у романі Ренсома Рігтза «Дім дивних дітей».....	59
3.2. Принципи та труднощі перекладу епітетних конструкцій у романі Ренсома Рігтза «Дім дивних дітей»	70
3.3. Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення еквівалентності при перекладі епітетних конструкцій.....	74
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Переклад художнього тексту викликає значні труднощі у зв'язку з необхідністю збереження особливостей ідіостилю автора оригіналу, його світосприйняття та життєвих установок, які можуть виражатися і на мовному рівні. Перекладені іншою мовою тексти є опосередкованою формою міжкультурної комунікації: інтерпретуючи іншомовний текст, перекладач транслює його зміст представникам іншої культури і намагається не позбавити його самотності.

Практично будь-який текст, а особливо текст художнього твору, включає в себе засоби виразності, такі як тропи, фразеологізми, стилістичні фігури. Основна функція таких мовних засобів – стилістична, проте вони також покликані здійснювати передачу інформації та емоцій, створювати експресивний і емотивний вплив на реципієнта тексту тощо. Серед найбільш поширених тропів можна виокремити епітет – один із найдавніших і багатогранних виразних засобів стилістичного рівня національної мови.

Переклад стилістичних засобів іноземної мови українською вимагає особливого роду трансформацій і прийомів, які покликані не тільки передати значення, але також зберегти або модифікувати вихідну емоційно-естетичну інформацію. Важливість дослідження особливостей перекладу стилістичних прийомів художнього тексту, і, особливо, епітетів, зумовлена необхідністю адекватної передачі образної інформації тексту, відтворення стилістичного ефекту оригіналу при перекладі.

Оскільки тропи, у тому числі й епітет, є невід'ємною частиною ідіостилю того чи іншого письменника та в кожному творі вони мають свою специфіку, вивчення перекладу епітетних конструкцій переважно здійснюється на матеріалі творів того чи іншого письменника. Переклад епітетних конструкцій сучасної англійської мови доцільно здійснювати на матеріалі творів сучасних англомовних письменників, одним із яких є Р. Рітз.

Ренсом Рітз – сучасний молодий письменник, творчий доробок якого нараховує небагато творів, однак вони вже встигли стати надзвичайно популярними

та отримали кіноекранізації. Перший твір Р. Рітза – «Довідник про Шерлока Холмза» (англ. «The Sherlock Holmes Handbook»), за яким 2009 року зняли фільм – «Шерлок Холмс». Однак справжня популярність прийшла до Р. Рітза з його другою книгою – «Дім дивних дітей» (2012 р.), яка стала бестселером не тільки в США, але й в Україні та в усьому світі [66].

Сюжет першої книги про дивних дітей побудований навколо колекції старих аматорських фотографій. Використати ці фото для книги письменнику порадило видавництво «Квірк Букс». Книга потрапила у список бестселерів «Нью-Йорк Таймс» і надихнула письменника на створення серії книг. У 2014 р. вийшла друга книга серії – «Місто порожніх», а у 2015 р. була опублікована й завершальна частина трилогії – «Бібліотека душ». Натомість, у 2016 р. вийшла нова книга під назвою «Казки про дивних» – збірка казок, яка надає розлогу додаткову інформацію про загадковий світ дивних дітей. Переклади творів Р. Рітза українською мовою здійснювалися з 2012 р. такими перекладачами, як В. Горбатько, О. Любенко, В. Чумак, В. Кучменко.

Епітети та епітетні конструкції вивчали такі вчені, як А. Веселовський, О. Волковинський, Т. Онопрієнко, Л. Турсунова та ін. Порівняльно-зіставне вивчення епітетних конструкцій англійської та української мови здійснювала у своєму дисертаційному дослідженні О. Грабовецька. Питаннями вивчення особливостей перекладу засобів образності займалися багато вітчизняних і зарубіжних мовознавців, а саме І. Арнольд, Т. Аношкова, Г. Дядюра, В. Карабан, Р. Гаскел, Дж. Лакофф, М. Блек, Н. Гудмен та ін. Жанрово-стилістичні особливості та літературознавчі характеристики творчості англомовного письменника Р. Рітза здійснював А. Гурдуз.

Однак недостатньо розроблена система визначень і класифікацій епітетів, а також необхідність подальших досліджень особливостей перекладу епітета в сучасних художніх англомовних текстах, зумовлює актуальність дослідження особливостей перекладу епітетів та епітетних конструкцій на матеріалі сучасних англомовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою.

Об'єктом дослідження є епітетні конструкції сучасної англійської мови.

Предмет дослідження – особливості перекладу епітетних конструкцій сучасних англомовних художніх творів українською мовою.

Метою магістерського дослідження є вивчення особливостей та прийомів відтворення епітетних конструкцій з англійської мови українською у художньому перекладі на матеріалі твору Р. Ріггза «Дім дивних дітей».

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати ряд **завдань** роботи, серед яких:

1) визначити роль епітетних конструкцій у структурі художнього твору, їх специфіку та функції;

2) дослідити особливості класифікації та види епітетних конструкцій;

3) визначити особливості перекладу епітетних конструкцій у художній літературі;

4) визначити жанрово-стилістичні особливості використання епітетних конструкцій у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей»;

5) здійснити зіставний аналіз епітетних конструкцій в англійській та українській мовах;

6) розглянути способи відтворення епітетних конструкцій у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей» українською мовою.

У ході роботи застосовувалися такі **методи дослідження**:

– порівняльно-зіставний метод, який дозволив порівняти епітетні конструкції в англійській та українській мовах, визначити їх конвергентні та дивергентні ознаки;

– метод компонентного аналізу, використаний для визначення твірної моделі епітетних конструкцій, вивчення їх структурних і семантичних особливостей;

– функціональний аналіз, що дозволив виявити функції епітетної конструкції у реченні з метою оцінки рівня відтворення їх при перекладі;

– перекладацький аналіз, який дозволив оцінити рівень адекватності та еквівалентності україномовного перекладу досліджуваного роману;

– методи кількісних підрахунків і статистичний метод, використані у роботі для з'ясування частотності використання різних типів епітетних конструкцій в

англомовному романі, а також для виявлення найбільш вживаних прийомів їх перекладу українською мовою;

– метод словникових дефініцій, використаний у роботі для виявлення семантики компонентів епітетних конструкцій та з'ясування правильності передачі семантики епітетів при перекладі художнього тексту.

Матеріалом дослідження послуговували англомовний текст роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» та його переклад українською мовою (видання 2016 р., переклад О. Любенко).

Наукова новизна роботи визначається об'єктом та предметом дослідження і полягає в тому, що у роботі вперше узагальнено й систематизовано знання про методи та прийоми перекладу епітетних конструкцій сучасних англомовних романів, зокрема – індивідуального стилю Р. Рігза – на матеріалі його фентезійного роману «Дім дивних дітей».

Теоретична цінність дослідження полягає у систематизації знань про епітет як стилістичний прийом, а також про основні проблеми теорії художнього перекладу, прийоми й методи перекладу епітетних конструкцій сучасної англійської мови українською.

Практична цінність роботи визначається можливістю використання матеріалу дослідження для подальшого вивчення особливостей перекладу епітетів у художньому тексті, а також у якості матеріалу для написання студентських наукових робіт (рефератів, курсових, дипломних робіт тощо).

Апробація отриманих результатів дослідження, які включені до дипломної роботи мала місце на IV Всеукраїнському круглому столі з міжнародною участю «Роль іноземних мов у соціокультурному становленні особистості», що відбулася 14 – 15 квітня 2021 року (м.Київ), а також на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура», що відбулася 19 листопада 2021 року (м. Київ).

Публікації. Результати дослідження опубліковані в збірнику наукових праць IX Міжнародній науково-практичній конференції «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура»:

1. Бак Т.О. Типи епітетних конструкцій у сучасному англомовному художньому дискурсі (на матеріалі твору Ренсома Рігза «Дім дивних дітей») // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: збірник наукових праць / за ред. О.В. Ковтун – К.:2021. – 27- 35с.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних бібліографічних, довідкових та ілюстративних джерел, додатків. Список використаної літератури налічує 70 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, з них 90 сторінок основного тексту. У роботі міститься 4 таблиць та 2 рисунки, розроблені автором дослідження на основі його результатів.

РОЗДІЛ 1

ПРИРОДА ЕПІТЕТНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОГО ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ФЕНОМЕНА

1.1. Епітет як словесний образ та засіб створення кольорової палітри у художній літературі

Майже будь-який художній текст, а також більшість публіцистичних текстів та навіть розмовне мовлення людей включають у себе засоби виразності, такі як тропи, фразеологізми тощо. Основна функція цих мовних засобів – стилістична, проте вони також покликані здійснювати передачу інформації й емоцій, створювати експресивний і емотивний вплив на реципієнта тексту тощо.

Одним із найбільш поширених та популярних виразних засобів художнього стилю мовлення є епітети. Епітет привносить індивідуальну оцінку автором описуваного предмета, виражає авторське ставлення до нього, емоції, які відчуває автором у зв'язку з ним. Вживаючи той чи інший епітет, автор вибирає з багатьох ознак, притаманних предмету або явищу той, що здається йому найбільш істотним, висуває його на перший план, залучаючи до нього увагу читача та відбиваючи у самому виборі тієї чи іншої ознаки своє суб'єктивне ставлення до предмету. Епітети є свідченням значних можливостей мови у сполучуваності слів і одним з проявів багатства лексичного мовного фонду [30, с. 67].

Термін «епітет» належить до числа найбільш давніх філологічних термінів, призначених для опису засобів виразності. Одним з найпростіших, але часто вживаних засобів художньої виразності у художньому тексті є саме епітет. Не дивлячись на популярність та розповсюдженість використання епітетів, а також значну увагу вчених до його вивчення, єдності у його визначенні й по сьогодні немає [4, с. 78]. Суперечливість у визначенні епітета пов'язана з проблемою обмеження епітета від «логічного визначення» і проблемою приналежності епітета до системи тропів.

Існує кілька підходів до визначення сутності поняття епітету. Автори, які звертаються до проблеми граматичного вираження епітета, іноді виходять з етимології цього терміну, у результаті чого епітет трактується вузько. А. Квятковський вказує, що епітет – це завжди метафоричний прикметник, у якому укладена влучна ознака порівняння. Саме походження слова говорить про те, що епітет як частина мови – це прикметник [29, с. 359]. Зустрічається і ще більш вузьке розуміння граматичного статусу епітета – як «прикметника, тісно пов'язаного з іменником і утворюючого з ним одну групу» [38, с. 346]. Інші автори, визнаючи за епітетом здатність виражатися різними частинами мови, а також сполученнями слів та підрядними реченнями, зводять його функцію до «визначення іменника» [62, с. 238].

У широкому розумінні епітет – це будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки, для називання ознаки – чи то постійної, узвичаєної, що часто повторюється і відома мовцям, чи то особливої, оригінальної, яку помітив тільки автор, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем [30, с. 69].

На думку П. Волинського, епітет необхідно відрізняти від логічного означення, яке вказує на якусь невід'ємну органічну ознаку, наприклад – на матеріал, із якого зроблений предмет, сімейну приналежність людини (*дерев'яний стіл, срібний портсигар, сестра батька* тощо). Однак ті самі означення у поєднанні з іншими поняттями і в іншому контексті можуть набувати образного значення, перетворюючись на метафоричні епітети (*дерев'яне обличчя, срібне сяйво*). Таким чином, зміст епітета можна зрозуміти тільки з контексту і тільки у поєднанні з тим словом, яке визначається епітетом [15, с. 86].

Цю думку підтримує і О. Грабовецька, яка вказує, що епітет набуває свого особливого (переносного) значення лише у зв'язку з означуваним словом. Важливу роль при створенні епітетів та інших тропів у художньому мовленні відіграють логічна та семантична взаємозалежність компонентів таких мовних конструкцій. Руйнування таких звичних норм створює «ефект несподіванки», який є основою будь-якого тропу і спричинює образність та експресивність виразу. Означуване

слово розширює семантичне поле означення, яке, у свою чергу, висвітлює нові, іноді несподівані, семантичні властивості самого описуваного слова [23, с. 4].

С. Мезенін у книзі «Художні засоби мови» пише, що епітет ототожнюється із художнім означенням. Розглядаючи питання про віднесення художнього означення до епітетів, необхідно враховувати наявність або відсутність образного сенсу в його семантичній структурі. Виділення тропеїчного характеру у якості диференціальної ознаки для опозиції епітет-необразне означення кваліфікує епітет як один із тропів, тобто визначає його місце у системі образних засобів мови [39, с. 19].

Особливості утворення образності епітета в англійській мові досліджував І. Гальперін, який стверджує, що образність створюється завдяки взаємодії предметно-логічного значення слова з його контекстуальним значенням. Логічне означення є суто об'єктивним, тоді як епітет завжди має суб'єктивно-оцінний характер, наприклад: *red blood* – «червона кров», *wooden table* – «дерев'яний стіл», *white snow* – «білий сніг» є логічними означеннями, оскільки вони вказують на загальноновизнані якості предмета. У той же час прикметники в словосполученнях *wonderful day*, *beautiful lady*, *handsome man* мають суб'єктивно-оціночний характер і вони є епітетами.

Крім того, на відміну від звичайного логічного означення, яке виділяє предмет з-поміж багатьох інших, епітет або виділяє у предметі одну з його якостей, або – як метафоричний епітет – переносить на нього якість іншого предмета [55, с. 513].

З питання визначення епітету як художнього стилістичного засобу серед вчених-лінгвістів існують різні думки. В цілому, їх можна звести до трьох основних напрямків:

- епітет є найпоширенішим видом тропів [62, с. 18];
- епітет відноситься до тропів частково;
- епітет не є тропом (поняття поетичного тропу є суб'єктивним оціночним елементом відокремлення епітету від означення є неправильним) [44, с. 142].

Найбільш поширеним і відомим є визначення епітету (від грецьк. *epitheton* – «додаток») як художнього позначення, яке виділяє у зображуваному явищі або предметі його характерну ознаку або рису і викликає певне ставлення читача до

нього [55, с. 108]. Зазвичай, епітети виражаються прикметниками (наприклад: *квітчастий, ніжний*), прислівниками (*привітно, весело*), дієприкметниками (*знесилений, написаний, пожований*), дієсловами (*підскакуючи, витріщивши*), іменниками (*чарівниця-зима, зайчик-побігайчик*).

На думку Л. Тимофєєва, будь-який епітет можна розглядати як троп, оскільки завжди йдеться про перенесення значення одного слова на інше та про поєднання нових смислових значень, які впливають з цього поєднання [52, с. 222]. Автори словника лінгвістичних термінів Д. Ганич та І. Олійник вказують, що епітет – це один із основних тропів, художнє образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість предмета, поняття, дії. Учені вказують, що епітетами виступають означення-прикметники, а також прислівники, які метафорично пояснюють дієслово [Ганич, с. 76]. Визначаємо епітет як образну характеристику будь-якої особи, явища або предмета за допомогою виразного метафоричного прикметника.

Епітет – це визначення при слові, яке впливає на його виразність. Епітет – слово або цілий вираз, які, завдяки своїй структурі і особливій функції у тексті, набувають певного нового значення або смислового відтінку, допомагають слову (вислову) виявити свою барвистість, насиченість. Епітети активно вживаються як у поезії, так і в прозі.

У художньому мовленні епітети відіграють важливу роль, і виконують кілька важливих функцій, а саме:

- 1) підсилюють виразність, образність мови твору;
- 2) надають художньої, поетичної яскравості мові;
- 3) збагачують зміст висловлювання;
- 4) виділяють характерну рису чи якість предмета, явища, підкреслюють його індивідуальну ознаку;
- 5) створюють живе уявлення про предмет;
- 6) оцінюють предмет або явище;
- 7) викликають певне емоційне ставлення до них;

8) допомагають побачити авторське ставлення до навколишнього світу [10, с. 160-162].

Складно уявити мову без епітетів, адже в такому випадку зникла б можливість досить точно описати словесно якийсь предмет або явище. Якщо уявити неможливість використовувати епітети в описі оточуючого нас світу, відразу стає ясною їх найважливіша роль не тільки у мові, а й у світосприйнятті і передачі знань про різні явища. Національна мова стала б одноманітною та нудною без епітетів, а поезія за таких умов не змогла б існувати й зовсім.

У художніх текстах епітети – це засіб образного мислення, індивідуального авторського сприйняття дійсності. Основна функція епітетів у художньому творі – викликати в уяві читача певні яскраві картини, емоційно впливати на читача. Поєднання епітетів з іншими художньо-стилістичними засобами підсилює експресивне звучання тексту, акумулюючи модально авторські конотації [45]. Художньо-образні визначення підсилюють виразно експресивний потенціал номінацій, дозволяють передавати ту чи іншу оцінку об'єкта і сприяють тропеїзації та, як наслідок, – естетизації художнього тексту.

Епітет є одним з важливих елементів образної системи поетичної та художньої мови. А. Веселовському належить відома афористична формула: «Якщо я скажу, що історія епітета є історією поетичного стилю у скороченому вигляді, то це не буде перебільшенням» [11, с. 85]. Це висловлювання, на нашу думку, стосується не тільки епітета, а й усіх словесних образів та художніх засобів мови.

Епітет прийнято розглядати, у першу чергу, як атрибут, який дає певну характеристику об'єкту, а також висловлює властивості об'єкта, пропущені через призму емоційного бачення світу. І. Гальперін вважає, що основною функцією епітета як художнього прийому є виявлення індивідуально-оцінного ставлення автора до об'єкта [21, с. 42].

Епітет притягує до себе увагу читача, створюючи таким чином простір твору. Одними із головних є предикативна та атрибутивна функції епітета, при цьому обидві функції доповнюють одна одну і через цю взаємодію передають у повній мірі індивідуальне авторське розуміння дійсності та ставлення до неї [30, с. 69].

Епітети збагачують з емоційної точки зору ті описи та характеристики, які присутні у тексті, розширюють звичні рамки лексем, викликають у читача асоціативні зв'язки, а також розставляють емоційні акценти при створенні цілісного художнього образу. Оціночні епітети, як і конкретизуючі, не тільки вказують на ознаки об'єкта, але також надають йому додаткових смислів, створюють індивідуальність та унікальність образу і відіграють вагомую роль при створенні атмосфери всього твору.

Емоційно-експресивна функція епітетів у художніх текстах вважається найпоширенішою серед усіх функцій цього прийому. Реалізація такої функції безпосередньо пов'язана з вираженням настрою героя, його особистого сприйняття навколишнього світу, а також зі створенням особливої емоційної атмосфери твору.

Найбільш важливою і значущою функцією епітета називають оцінну функцію. У процесі реалізації цієї функції виявляється особисте ставлення автора до описуваних ним предметів або явищ. Вживання епітета у такому випадку відбувається найчастіше у синтаксичній функції означення. Однак виявлення особистої позиції автора через епітет не завжди відбувається безпосередньо. У тих випадках, коли мова йде про метафоричний епітет, тобто означення виражене метафорою, інтерпретувати оцінне ставлення автора буває досить складно [35, с. 205].

Таким чином, можна стверджувати, що епітет володіє як формальними функціями (предикативною і атрибутивною), так і функціями семантичними (тут на перший план виступають експресивно-стилістичні особливості цього тропу). Епітет є важливим елементом у художньому стилі автора і вираженні його бачення краси та естетики. Через використання епітетів письменники створюють канву художнього твору – змальовують пейзажі, описують героїв твору, їх внутрішній світ та переживання.

1.2. Принципи класифікації епітетів

1.2.1. Семантичний принцип класифікації епітетів

У сучасній лінгвостилістиці відсутній не тільки єдиний та усталений підхід до визначення епітетів, але й присутні різні погляди дослідників на класифікацію епітетів. Класифікації епітета, які існують на сьогоднішній день, можна розділити на дві мегасистеми згідно оперування тим чи іншим мовним матеріалом. Одну групу складають класифікації, автори яких відштовхуються від практики романо-германської літературної мови. Другу групу – ті, автори яких ураховують досвід слов'янської поетичної художньої мови.

Дослідники, які звертаються до розгляду функціональних особливостей епітета на матеріалі романо-германського (у більшості випадків – англійського) художнього мовлення, відштовхуються від класифікації, запропонованої свого часу І. Гальперінім.

Найбільш точною, на наш погляд, є класифікація епітетів, запропонована І. Гальперінім у книзі «Stylistics» [61]. Ця класифікація заснована на трьох принципах:

1) за морфолого-синтаксичним вираженням класифікація виявляє ряд структурних моделей епітета;

2) за семантичним принципом епітети діляться на асоційовані (associated) та неасоційовані (unassociated), тобто такі, які вказують на рису, внутрішньо притаманну означуваному предмету, і такі, які додають до характеристики предмета несподівані, внутрішньо не властиві йому риси;

3) за принципом закріпленості – незакріпленості епітети діляться на мовні (language) і мовленнєві (speech).

Більш повного і розгорнутого вигляду класифікація епітета з пріоритетним урахуванням англійського ілюстративного матеріалу отримала у працях Л. Турсунової, учениці І. Гальперіна. Дослідниця спочатку у статті «До проблеми класифікації епітетів» [53], а потім у дисертаційному дослідженні «Структурні типи

і стилістичні функції епітета в мові англійської художньої літератури ХХ століття» [54, с. 6] запропонувала створити класифікацію епітета за трьома принципами:

- 1) за ступенем стійкості зв'язків між означенням і означуваним;
- 2) за структурно-синтаксичним принципом;
- 3) за типом семантичних відносин означення і означуваного [54, с. 8].

За ступенем стійкості зв'язку між означенням і означуваним виділяється три групи епітетів: оригінальні, звичайні та постійні. До оригінальних відносяться епітети, рідковживані в поєднанні з даним означуваним словом (у кращому випадку – один раз, у даного автора). Як правило, такі епітети мають незвичну форму, як наступні англомовні епітети: *never-wandering, fragrant-curtained, high-sorrowful* тощо.

Ступінь стійкості зв'язку компонентів висока у групі звичайних епітетів. Такий епітет вживається у поєднанні з означуваним словом і стає звичним для мовців. Подібні групи епітет-означуване фактично межують із фразами – синтагмами, кліше. Мова має у своєму розпорядженні певний запас таких стійких словосполучень, при цьому автор бере їх із цього запасу в готовому вигляді [30, с. 69].

Поява у тексті такого епітета готує читача до можливої появи слідом за ним звичного означуваного. Ступінь передбачуваності у такому типі епітетів висока, але не настільки, щоб забезпечити безпомилкове розпізнавання другого компонента словосполучення. Тут немає однозначної відповідності: одному означуваному можуть належати кілька означень, які перебувають з ним у відносинах однакової міри стійкості [54, с. 8]. Наприклад, для характеристики лексеми *eyes* в англомовному художньому тексті можуть використовуватися звичайні (звичні для носіїв мови) епітети *wild, inspired, wandering, beautiful, blue* тощо. З іншого боку, один епітет може поєднуватися з кількома означуваними, з якими він знаходиться у відносинах однакової міри стійкості, наприклад: *sweet – pleasure, wine, home, pain, tears, voice, lips, music* тощо.

Третя група об'єднує епітети, що відрізняються високим ступенем стійкості зв'язку з означуваними ними словами. Їх часте вживання в різних контекстах у поєднанні з одними і тими самими словами робить ступінь передбачуваності таких

епітетів дуже високоюим. Цей тип епітетів типовий для фольклору, наприклад: *true love, dark forest, green wood, good sheep* тощо.

До семантичного критерію класифікації епітетів належить і виокремлена Л. Турсуною група епітетів відповідно до типу семантичних відносин означення і означуваного [54, с. 8]. Ця класифікація епітетів за семантичним принципом є найбільш складною. Асоційовані епітети називають ознаку предмета, властиву йому відповідно до самої його природи. Вживаючи асоційований епітет, автор вибирає з багатьох ознак, притаманних предмету або явищу, той, що представляється йому найбільш істотним, висуває його на перший план, залучаючи до нього увагу читача і відбиваючи у самому виборі тієї чи іншої ознаки своє суб'єктивне ставлення до предмету [30, с. 69].

Натомість неасоційований епітет називає ознаку, не притаманну предмету внутрішньо, а притягнуту автором із якоїсь іншої сфери на підставі зовнішньої або внутрішньої подібності. Прикладами неасоційованих епітетів можуть слугувати вирази *flowery tale, frozen time*, які містять метафоричне перенесення і ознаки, які вони називають, не притаманні описуваним явищам відповідно до їх природи. Порівнюємо семантику цих виразів із асоційованими епітетами, таким як *soft hand, warm breath, cold star, careful fingers* та ін.

Семантика неасоційованих епітетів зазвичай розкривається у контексті. Аналіз змісту неасоційованих епітетів дозволяє розділити їх на дві великі групи: образні, тобто такі, в основі яких лежить який-небудь зоровий, звуковий образ, і безобразні. Образні епітети теж можна розділити на кілька груп залежно від того, який семантичний процес лежить у їх основі:

1. Метафоричні епітети (найбільш численна і багата за змістом група), наприклад: *dragon world, golden romance* тощо.

2. Порівняльні епітети. За морфологічним вираженням порівняльні епітети є складними прикметниками з другим елементом *like*. Порівняльні епітети відрізняються яскравою образністю, найчастіше вони створюють зорові або слухові образи і висловлюють суб'єктивне авторське сприйняття того чи іншого предмета або явища і ставлення до нього.

3. Уособлюючі або персоніфікуючі епітети, засновані на приписуванні неживим предметам властивостей і ознак живих істот. Вони володіють потужною образною силою і роблять вагомий семантичний вплив на означувані ними слова. Наприклад: *blind thought, happy tree, sorrowful heart* тощо.

4. Синестетичні епітети, засновані на синестезії. Синестезія – це явище, яке полягає у тому, що «подразник, діючи на відповідний орган чуття, викликає не тільки відчуття, специфічне для даного органу чуттів, але одночасно ще й додаткове відчуття, характерне для іншого органу чуття» [30, с. 69]. Психологи пояснюють це явище пристосуванням людини до навколишнього світу [36]. Найбільш частим проявом синестезії є «кольоровий слух», тобто певні зорові (колірні) уявлення, що виникають при сприйнятті тих чи інших звуків. З часів романтизму, коли встановлюється зв'язок літератури, живопису та музики [51], кольорово-звукові відповідності набувають у мові художньої літератури особливого значення, проявляючись у синестетичних метафорах та епітетах. Специфіка семантики синестетичного епітета полягає у перенесенні якостей і ознак, які сприймаються одними органами почуттів, на предмети і явища, які за своєю природою не можуть сприйматися цими органами почуттів, а, значить, не можуть поєднуватися з прикметниками, що виражають ці ознаки. Незвичайність сполучення, породженого індивідуальним авторським сприйняттям світу створює образ, що сприймається тим яскравіше, чим більш своєрідним є вжите автором поєднання. Наприклад: *icy silence, frozen time* тощо.

5. Алітеровані епітети. Такі епітети, засновані на звуковому повторі (найчастіше повторюється початковий звук), створюють звукову образність, породжують асоціації звуко-символічного характеру. Наприклад: *pleasant pain, wide world, still stream, faded flower* тощо.

Аналіз семантики безобразних епітетів дозволяє виділити всередині цього типу епітетів кілька підгруп:

1) «перенесені» епітети. Особливість перенесеного епітета полягає у тому, що прикметник, який виступає зазвичай у ролі логічного означення одухотвореного

предмета, вживається у поєднанні з неживим предметом. Наприклад: *weak spirit, dead leaves, busy flames*;

2) епітети, значення яких прямо протилежне значенню означуваних ними слів. Це явище отримало у стилістиці статус окремого стилістичного прийому – оксюморона. Цей прийом – особливий різновид епітета, який ще називають оксюморонним епітетом. Оксюморонний епітет володіє дієвим емоційним зарядом, є яскравим виразником суб'єктивної оцінки автором тих чи інших предметів та явищ. Наприклад: *pleasant pain, still stream* тощо;

3) гіперболічний епітет, який перебільшує ознаку предмета, з метою виділити сторону предмета, яка викликає емоційну реакцію автора. Автор навмисне перебільшує таку ознаку, і читач знає про це.

4) епітет, в основі якого лежить антономасія (*antonomasia*). З точки зору морфологічного вираження антономасійний епітет є або іменником (власна назва, що отримала загальне значення у результаті абстрагування певної риси історичної особи чи літературного героя), або прикметником, утвореним від такого іменника, наприклад: *Phabe's star* від імені давньоримського божества Феба.

Т. Онопрієнко, виходячи із системного підходу до вивчення системи стилістичних засобів, подає цю систему у вигляді схеми трьох функціональних полів:

- 1) подібності (порівняння, метафора, епітет, літота / гіпербола);
- 2) суміжності (метонімія, перифраза);
- 3) протилежності (оксюморон) [43, с. 46].

Окремі поля тропіки перетинаються, у результаті чого утворюються тропи-гібриди, зокрема епітети-гібриди, наприклад: іронічний, оксюморонний, літотний / гіперболічний епітет, компаративний, метафоричний, перифразний, метонімічний епітети.

Епітети, які використовуються у художній мові літературних творів, також можна розділити на групи, відповідно до їх образної складової та стилістичного потенціалу. Так, А. Чижик-Полейко розрізняє такі види епітетів:

а) барвисті – епітети, які малюють наочно видимі або чуттєві ознаки і властивості предметів (*fiery head, horse face*);

б) емоційно-оцінні – епітети, які висловлюють ставлення, емоції, оцінки (*very bad news, bullish perseverance*);

в) епітети, які використовуються для логічного уточнення думки (*deep sleep*);

г) постійні епітети, які використовуються в народно-поетичній мові, тобто поєднувані з одними і тими ж іменниками (*blue sea*). Постійні епітети – це здебільшого характерна ознака фольклорного колориту [57, с. 56-58].

Вважається, що вдала класифікація епітета повинна ґрунтуватися на його лінгвістичній природі. Здається, що за такої умови дещо спрощується як сама природа епітета (з якої штучно вилучається асоціативно-образна складова), так і класифікація епітетів. Сьогодні здійснюються результативні спроби створити уніфіковану класифікацію епітета і подолати розбіжності, що виникають через функціонування двох згаданих класифікаційних мегасистем. До таких можна віднести класифікаційні побудови епітетів, які в сучасній слов'янській філології виглядають найбільш повними.

Більшість традиційних класифікацій епітетів беруть за основу зміст епітета, тобто побудовані за семантичним принципом. А. Веселовський ділить всі епітети на дві групи: тавтологічні та пояснювальні, з подальшим підрозділом пояснювальних епітетів на ряд підгруп, з яких виділяються синкретичний (або синестетичний) епітет та епітет-метафора [10, с. 59-61].

В. Жирмунський, відштовхуючись від термінів, уведених вченими античності (*epitheton ornans* та *epitheton necessarium*), запропонував залишити термін «епітет» за постійними епітетами, характерними для фольклору, епітетами прикрашальними, що виділяють «типову, ідеальну ознаку предмета, не вносячи нічого нового у зміст означуваного поняття» [26, с. 360]. Для інших епітетів В. Жирмунський пропонує термін «поетичні» або «індивідуальні означення». І. Гальперін ділить епітети на мовні (постійні) та мовні (індивідуальні) [61, с. 154].

Літературознавці виділяють різні варіанти класифікацій епітетів. Так, існують прості і складні епітети, епітети зорові, слухові, нюхові, а також живописні та

психологічні. За своїм змістом, епітет може бути описовим або ліричним. Відмінною рисою ліричного епітета є доступний у ньому оціночний елемент (*сяючі очі, чарівна ніч*). А. Галич виділяє також характерологічні або пояснювальні і підсилювальні епітети, постійні, контекстуально авторські та прикрашальні епітети [20, с. 54].

І. Голуб розглядає епітет з різних позицій та класифікує їх на декілька груп. Наприклад, за генетичною ознакою епітети поділяються на:

- загальнономовні;
- індивідуально-авторські;
- народнопоетичні (постійні, оскільки словосполучення з ними набули стійкого характеру) [22, с. 201].

Усі ці типи епітетів використовуються у художніх текстах з різними цілями, вони виконують цілий ряд функцій у художньому тексті. Окрім семантичного критерію класифікації епітетів, існує також структурно-синтаксичний принцип, який дозволяє виокремити різноманітні структурні типи епітетів.

1.2.2. Структурні типи епітетів

Звернемося до тих класифікацій епітетів, які виокремлюють структурний аспект та аналізують синтаксичні властивості таких конструкцій. Класифікація за структурно-синтаксичним принципом підходить до опису епітетів з двох точок зору: з точки зору їх композиційної структури і з точки зору їх дистрибуції у реченні. Аналіз композиційної структури епітетів дозволяє виділити ряд структурних моделей епітета, характерних для мови англійської художньої літератури. Найбільш частотним учені вважають модель, у якій епітет виражений прикметником у препозиції [30, с. 70].

З точки зору вивчення епітету як мовленнєвої одиниці, яка складається із означення та означуваного, І. Гальперін виділяє такі структурні моделі епітета, характерні для сучасної англійської мови [61, с. 149–150]:

1. Поширена модель A + N, у якій епітет виражений прикметником у препозиції. Прикметник може бути простим (наприклад, *mysterious river*) або складним (*flat-cheeked visage, owl-like eyes*). Простий прикметник у якості епітета може вживатися у порівнянні (наприклад, *a faint and bitter smile*). Частіше у якості епітета вживаються прикметники у найвищому ступені (наприклад, *the dearest red dress*). На думку багатьох дослідників, складні прикметники з суфіксом *-ed* (наприклад, *red-cheeked, black-eyed*) найбільш поширені в англійській мові, вони часто входять у структуру фразеологізмів.

Ад'єктивний компонент цієї моделі може бути виражений також прикметниками у ступенях порівняння: рідше – у вищому, а частіше – у найвищому ступені: A comp. + N, наприклад: *softer breast, the highest bliss* тощо.

2. Другою за поширеністю є модель Participle + N, у якій епітет виражений дієприкметником. При цьому можливі такі варіанти:

– епітет виражений дієприкметником теперішнього часу (наприклад, *crackling fire; sleeping, yawning world*);

– епітет виражений дієприкметником минулого часу (наприклад, *choked, miserable voice; a screwed-up smile*).

3. У ролі епітета може виступати іменник, вживаний у функції означення. Такий епітет має конструкцію N + N. Епітет може бути виражений власними іменниками:

– у загальному відмінку (наприклад, *hedgehog Sophia* – «Софія колюча як їжак»; *gypsy wife* – «дружина, схожа на циганку»; *a giant tree* – «велетенське дерево»);

– у присвійному відмінку (наприклад, *clown's smile, lizard tongue*);

– іменники в of-phrase (наприклад, *a shadow of a smile, a man of courage*).

Епітет також може виражатися іменем у присвійному відмінку, наприклад, *her Giacomini's smile* – «її посмішка Джоконди»; *his loud Titan's laugh* – «його гучний сміх Титану».

Цікавою є модель епітета, де означення і означуване міняються місцями. І. Гальперін [61] називає цей структурний тип «reversed epithet». «Reversed epithet» складається із двох іменників, об'єднаних у of-phrase, причому суб'єктивно-оцінний,

емоційний або подібний елемент укладений не у визначальному, а в обумовленому іменнику. Така структура будується за моделлю N attr. + of + a + N, наприклад: *the fair creature of an hour, the simple worship of a day* тощо.

4. Ще однією моделлю епітета, характерною для сучасної англійської мови, є епітет, виражений прислівником при прикметнику, за моделлю Adv. + A (наприклад, *boldly black*).

5. У якості епітета можуть вживатися словосполучення і прийменники, що входять в одне слово за допомогою дефісів, так званих *hyphenated phrases*. Для цього структурного типу епітета вживають термін «фразовий епітет» (*phrase epithet*), однак існують й інші найменування такої конструкції. Одні дослідники називають їх атрибутивними групами [42], інші – не вільними [36] або компактними [40] словосполученнями, треті пропонують термін «конструктивно-замкнуті словосполучення» [14].

Але всі вчені сходяться у трактуванні причин виникнення та існування таких словосполучень в англійській мові. Всі пояснюють це явище потребою акумулювати якомога більший обсяг інформації в одній мовній одиниці та можливістю реалізувати цю потребу завдяки зміцненню зв'язків між словами в умовах аналітичного ладу англійської мови. Компактні словосполучення можуть виступати у ролі різних членів речення (доповнення, обставини), але частіше за все вони вживаються у функції означення і у таких випадках часто є епітетами.

Фразовий епітет може бути виражений словосполученнями різної структури. Найпростіший тип фразового епітета – двочленне частково замкнуте означення за моделлю *Phrase + N*, наприклад: *knight-at-arms*.

Фразовий епітет може бути виражений також прийменниковою конструкцією, предикативним словосполученням. Фразовим епітетом може також стати стягнута за допомогою дефісів у складне слово фразеологічна одиниця. Лінгвістична природа фразового епітета така, що епітети цього структурного типу майже завжди є мовленнєвими, створеними спеціально для цього контексту. Необхідність створити фразовий епітет виникає, коли з'являється потреба точно визначити ознаку, для позначення якої у мові немає окремого слова [61].

У наступній моделі епітета виражений прислівником при прикметнику: Adv. + A, наприклад: *sprightly downward wheel*. Вважається, що найрідкіснішою, але вельми виразною моделлю епітета у мові художньої літератури є модель, у якій епітет виражений прикметником у постпозиції. Стилістичний ефект постпозитивного епітета визначається незвичністю позиції прикметника після означуваного ним іменника. Такий епітет будується за моделлю N + A, наприклад: *lady bright, darkness visible*.

Аналіз дистрибуції епітета у реченні також дозволяє виділити ряд моделей, які називаються дистрибутивними моделями епітета:

I. Парні епітети:

- 1) без сполучникового зв'язку, наприклад: *old shadowy sound, soft fallen mask*;
- 2) пов'язані сполучником *and*, як у прикладі *vexed and tired eyeballs*;
- 3) парні епітети у постпозиції: *a ruin dark and gloomy*.

II. Ланцюжки епітетів:

- 1) три і більше епітетів без сполучникового зв'язку;
- 2) три і більше епітетів зі сполучником *and*;
- 3) ланцюжок епітетів у постпозиції;
- 4) епітет, посилений прислівником (епітетом до епітету), наприклад: *gently whispering noise* [30, с. 70].

Таким чином, за структурою сполучники поділяються на різні моделі, а також на типи відповідно до кількості елементів у такій конструкції, а також залежно від типу сполучення слів у конструкції тощо. Окрім того, вчені, які звертаються до вивчення епітетів, також виокремлюють терміни «епітетна сполука», «епітетна конфігурація», «епітетна конструкція» та «епітетне словосполучення», «епітетна структура». У цьому дослідженні звертаємося до вивчення явища епітетної конструкції.

1.3. Епітетна конструкція: сутність та структурні характеристики

1.3.1. Поняття та історія дослідження епітетних конструкцій

Як показало вивчення семантичних і структурних особливостей епітетів, епітет набуває свого особливого значення лише у сполученні з означуваним словом та завжди розглядається в сукупності з ним. Це дає підстави дослідникам говорити про епітетну конструкцію як про один із різновидів словесних образів, що належать до головних категорій індивідуально-авторського стилю [23, с. 3].

Епітетна конструкція на сьогодні все ще недостатньо широко вивчене поняття, однак низка українських та іноземних вчених зверталася до цього питання у контексті лінгвостилістики. Звернемо увагу на існуючі на сьогоднішній день визначення поняття «епітетна конструкція».

Так, однією із найбільш об'ємних праць, присвячених вивченню епітетної конструкції, є дисертаційне дослідження О. Грабовецької. Дослідниця визначає епітетну конструкцію як один із різновидів словесних образів, що належать до головних категорій індивідуально-авторського стилю автора [23, с. 8]. Епітетні конструкції, як правило, використовуються у публіцистичних та художніх текстах. Сам же епітет визначається як стилістичний засіб передачі власного світобачення письменника, художнє образне означення, яке викликає певне емоційне ставлення до предмета опису в читача.

О. Волковинський вказує, що епітетна структура (або конструкція) – це єдність означення та означуваного [17, с. 111]. Епітетна структура визначається вченим як цілісна мовленнєва одиниця, яка має впорядкований звуковий, словесний матеріал. На думку дослідника, епітетна структура є композиційною формою. У той же час епітетна структура має емоційно-пафосне наповнення, є одночасно носієм і виразником внутрішньої форми, гарантує збереження напруженості (реалізованих зусиль і прагнень), здобуває статус естетично-ціннісного утворення, виходить за межі перцепції й стає явищем активізованої апперцепції, яку спричинює архітектонічна форма [17, с. 112].

Епітетна конструкція є текстовим утворенням обов'язкової двокомпонентної структури, до складу якої входять означення та означуване. Епітетна структура є стійким семантичним утворенням. О. Волковинський вказує, що коли відбувається штучне розщеплення структурних складників на означення та означуване, на виході залишається лише набір ознак абстрактного характеру чи каталог понять без їхньої якісної характеристики [17, с. 113].

Епітетні конструкції – надзвичайно багатий та пластичний матеріал для творення художньої образності тексту. Їхній потенціал підтверджений частотою вживання авторами цих конструкцій у тексті та композиційною гнучкістю кожної окремої конструкції.

Маючи художнє порівняння у своїй основі, іноді гранично наближаючись до метафори, епітетна конструкція все ж залишається незалежним стилістичним засобом, що допомагає влучно та нетривіально позначити суть предмета, явища або дії. Епітет у такій конструкції вжито в незвичному, нестандартному значенні, що утворює новий складний метафоричний образ. Саме ця властивість епітетних конструкцій забезпечує художнє мовлення образністю та метафоричністю [9, с. 30].

Частота вживання епітетних конструкцій у художньому тексті робить їх одними з основних одиниць, які досліджує лінгвостилістика тексту. Відтак, епітетна конструкція – це словосполучення, структурними елементами якого є опорний іменник та епітет, що його означає. Епітет, при цьому, може бути виражений різними способами. Епітетні конструкції характеризуються важливою семантичною місткістю та композиційною заданістю.

Як показав аналіз класифікації епітетів у сучасній лінгвостилістиці, епітетні конструкції класифікуються за трьома основними принципами: семантичний, структурний та принцип закріпленості / незакріпленості у мові, що дозволяє глибше зрозуміти природу та мету існування такої конструкції у тексті [28, с. 41].

Оскільки епітетна конструкція розглядається як словосполучення, варто її аналізувати з синтаксичного погляду, оскільки словосполучення виражає синтагматичні зв'язки у реченні. Такий погляд на епітетну конструкцію дає змогу класифікувати їх за кількістю компонентів та за типом зв'язку між компонентами

конструкції. Тож, звернемося до питання структурних моделей епітетних конструкцій в англійській мові.

1.3.2. Структурні моделі епітетних конструкцій англійської мови

Вивчаючи структурні особливості епітетних конструкцій, передусім звернемося до їх компонентного складу. Епітетна конструкція – це складна структурна одиниця, яка передбачає наявність більш як одного компонента. Цей конструкт за синтаксичною будовою є словосполученням, що зумовлено наявністю означуваного та означувального слів. Обов'язкова присутність цих компонентів як складників будь-якого словосполучення забезпечує двокомпонентну структуру будь-якої епітетної конструкції [16, с. 111]. Синтагматичні відношення, у яких перебувають елементи епітетної конструкції, досить міцні, тому сама конструкція є відносно сталою та закріпленою. Однак ця експресивна стилістична одиниця не є закритим конструктом. На просту бінарну будову може нашаровуватись велика кількість інших компонентів [23, с. 3].

Найчастіше трапляються двокомпонентні епітетні конструкції, утворені за допомогою прикметника та іменника. Такі конструкції найчисельніші та найпростіші з композиційного погляду. Зазвичай прикметник у таких конструкціях стоїть у препозиції.

Однак часто вживаються і конструкції з прикметником у постпозиції, що додає певне стилістичне навантаження. Зокрема, такі епітетні конструкції часто трапляються у фольклорних текстах. Також двокомпонентні епітетні конструкції з прикметником у постпозиції можуть бути авторським утворенням та слугувати для створення відповідного настрою, стилістичного оформлення мови персонажа або одиничного семантичного навантаження [28, с. 41].

Трикомпонентні та багатокомпонентні епітетні конструкції вживаються рідше. Вони збагачують художнє мовлення семантичними відтінками та авторським емоційним ставленням до предмету опису. Крім того, з композиційного погляду поширені епітетні конструкції можуть інтенсифікувати або послабити темп оповіді.

Іноді часте вживання поширених епітетних конструкцій робить текст більш динамічним, пришвидшуючи темп оповіді та створюючи ритм. Однак дуже часто нагромадження багатоконпонентних епітетних конструкцій робить оповідь більш розлогою, повільною та ускладнює сприймання самого художнього тексту [17, с. 112].

З іншого боку, збагативши епітетну конструкцію новими елементами, можна розширити семантичне поле поняття та збагатити його новими сенсами. Крім того, таке поширення дозволяє інтенсифікувати враження про предмет оповіді.

Семантично епітетна конструкція реалізує три конотативні компоненти: оцінний, емоційний та образний. Ці три компоненти залежать від авторського вміння та майстерності в оперуванні художнім словом. Такий лексико-синтаксичний троп реалізує згадані вище конотативні компоненти через синтагматичні відношення та незвичність уживання того чи того компонента в поєднанні з означуванним [23, с. 4].

Епітетні конструкції можуть бути поширені за допомогою додаткових елементів, які можуть рівнозначно входити в конструкцію разом із першопочатковими компонентами. Тому важко встановити ієрархічні відношення між компонентами епітетної конструкції. Якщо в конструкції спостерігаємо підрядний зв'язок узгодження, тоді один елемент (означуване слово) є головним компонентом по відношенню до інших декількох компонентів, які рівноправно означають це слово. Поширення бінарної епітетної конструкції інтенсифікує якість предмета та виконує інші стилістичні функції.

У такий спосіб типологічною ознакою епітетних конструкцій є їхнє внутрішнє структурування за частиномовною належністю та кількістю складників. За кількістю складників ми виділяємо двокомпонентні (бінарні), трикомпонентні та багатоконпонентні епітетні конструкції. Ці конструкції реалізовані за допомогою сполучення різних частиномовних елементів, вжитих у різних відмінках та позиціях (препозиції чи постпозиції) [9, с. 30].

У творенні епітетних конструкцій можуть брати участь різні морфологічні компоненти: іменники, прикметники, дієприслівники, неповнозначні частини мови

тощо. За твердженням вчених, які вивчають епітетні конструкції, найчисельнішою структурною групою епітетних конструкцій є двокомпонентні або бінарні епітетні конструкції. Найпоширенішою групою з морфологічного погляду є конструкції, утворені за моделлю «прикметник + іменник», що видається зрозумілим, оскільки саме така модель є найбільш типовою для англійського синтаксису [16, с. 111].

Слід зауважити, що трикомпонентні та багатоконпонентні епітетні конструкції збагачують і водночас нагромаджують художньо-образне мовлення. Вони досить цікаві зі структурного погляду та самих складників, які наповнюють ці конструкції.

О. Грабовецька, звертаючись до питання структурного вираження епітетних конструкцій української та англійської мов, вказує, що конвергентними є одинні, парні, ланцюжкові, двоступеневі епітетні конструкції. Крім епітетних конструкцій, характерних для обох мов, в англійській мові дослідниця виокремлює дивергентні конструкції, притаманні лише цій мові. Такі конструкції включають у себе фразові та синтаксичні епітети [23, с. 5].

Порівнюючи епітетні конструкції англійської та української мов, О. Грабовецька вказує, що яскраві відмінності у площині зіставлених мов виявляє глибинна структура однинної епітетної моделі N+N. Зокрема, атрибутивні відносини у межах англійської конструкції N+N забезпечуються вживанням іменника-означення (атрибутивного іменника) у формі загального відмінка у препозиції до домінуючого слова (N atr.+N). У той же час в українській мові означальні відносини забезпечуються іменником-означенням у родовому відмінку, що стоїть у постпозиції до означуваного слова (N+N gen.) [23, с. 5].

Відтак, епітетні конструкції за будовою бувають двокомпонентні, трикомпонентні та багатоконпонентні, а також можуть формуватися за різними моделями, відповідно до визначених раніше структурних типів епітетів. За структурно-синтаксичним показником виокремлюються одинні, парні, ланцюжкові, двоступеневі та інші типи епітетних конструкцій.

1.4. Особливості перекладу епітетних конструкцій у художній літературі

У сфері своєї мовної діяльності людина використовує безліч різних типів текстів. Найбільш загальноприйнятим є поділ текстів на художні та інформативні. Специфіка тексту як об'єкта перекладу залежить перш за все від його комунікативного завдання, функціональних, змістовних і структурних особливостей, які, у свою чергу, багато в чому визначаються приналежністю тексту до того чи іншого жанру і стилю.

Твори художньої літератури протиставляються іншим творам завдяки тому, що для них провідною є одна з комунікативних функцій, а саме – художньо-естетична. Основною метою будь-якого художнього твору є створення художнього образу.

Художня література – це тексти, що спеціалізуються на передачі естетичної інформації, способи оформлення якої можуть бути різноманітними. Когнітивна інформація у художньому тексті існує на задньому плані, при цьому вона не цілком достовірна. Автор використовує когнітивну інформацію у своїх художніх цілях, тобто – вона підпорядкована естетичній функції такого тексту. У тих же цілях використовується і емоційна інформація, вірніше, способи її оформлення. Зустрічається, наприклад, яскрава розмовно-просторічна лексика, вкладена вона в уста героя повісті – вигаданої особи [8, с. 54].

У художньо-белетристичному стилі тропи сприяють більшому розумінню тексту, підкреслюють і впорядковують виклад, основна функція тропів у мові художніх творів – образотворча естетика. Завданням стилістичного аналізу художнього тексту, який здійснює перекладач перед безпосереднім перекладом твору, є дослідження взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення (інформація першого плану, денотативна інформація) і стилістично маркованої інформації (інформація другого плану або конотативна інформація), яке дає нам можливість побачити ставлення мовця до об'єкта мовлення, співрозмовника і ситуації спілкування в цілому.

Конотативна інформація у тексті художнього твору виконує такі функції: емотивну (передача почуттів), волюнтативну (волевиявлення і спонукання адресата до бажаної дії), апелятивну (залучення уваги), контактоствановлюючу (прояв уваги), естетичну (вплив на естетичне почуття адресата). У художньому тексті денотативна і конотативна інформація часто передається автором за допомогою денотативно-емотивної і конотативно-емотивної лексики.

Дослідники також оперують поняттям фонові інформації (соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності, освоєні багатьма їхніми представниками і відображені у мові цього національного співтовариства). Зміст фонові інформації охоплює, перш за все, специфічні факти історії та державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні предмети матеріальної культури минулого і сьогодення, етнографічні та фольклорні поняття тощо, – тобто все те, що в теорії перекладу зазвичай іменують реаліями [37, с. 40-41].

Крім звичайних реалій, фонову інформацію містять у собі реалії особливого виду, які можна назвати асоціативними. Ці реалії пов'язані з найрізноманітнішими національними історико-культурними явищами і досить своєрідно втілені у мові. Асоціативні реалії не відображені у спеціальних словах, у безеквівалентній лексиці, а «закріпилися» у звичайних словах. Вони матеріалізовані і виражені у компонентах значень слів, у відтінках слів, у емоційно-експресивних зворотах, у внутрішній словесній формі тощо, виявляючи інформаційні розбіжності понятійно-подібних слів у мовах, які порівнюються [37, с. 46].

Розглянувши проблематику перекладу художніх творів, можна сказати, що перед тим, як починати перекладати художній твір, потрібно перш за все проаналізувати його особливості, а саме структуру художнього тексту на лексичному, семантичному, стилістичному рівнях. Потрібно проаналізувати структуру художнього твору, для того, щоб переклад був доречним і професійним. Варто пам'ятати, що художній твір має художні образи, які потрібно досліджувати у творі, а потім правильно відтворити їх при перекладі.

Крім того, найважливішим аспектом перекладу художнього тексту є поняття адекватності перекладу. Адекватність перекладу в сучасному перекладознавстві трактується як ширше за своїм значенням поняття, ніж еквівалентність перекладу. Так, на думку В. Балахтар, термін «адекватність» позначає співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу [5].

У поняття адекватності перекладу входить і передача стилістичних і експресивних відтінків оригіналу. Навіть при відсутності формальної точності у тому, як перекладач передає у перекладі окремі слова і словосполучення, переклад в цілому може бути адекватним. Крім того, іноді адекватність перекладу досягається саме завдяки порушенню точності, адже її дотримання може зробити переклад елементарним, поверхневим і не здатним передати імпліцитні конотації або культурні аспекти, закладені в тексті-оригіналі.

Високий ступінь адекватності перекладу досягається за умови, якщо різноманітні, а часто неперекладні, елементи тексту передаються у повній відповідності із закладеним автором ідейно-художнім задумом. Таким чином, переклад можна вважати адекватним, якщо враховується одна з цих умов: правильно перекладені всі терміни і їх поєднання; переклад зрозумілий для реципієнта та у нього немає до перекладача ніяких питань і зауважень [5].

Тому адекватний переклад – це відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватний переклад враховує як змістовну, так і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм, є точним і не містить певних неприпустимих перекручувань.

Для того, щоб визначити специфіку, а також прийоми і способи перекладу епітетів, розглянемо роботи, присвячені цьому питанню. Так, наприклад, Т. Аношкова зазначає, що епітети можуть перекладається кількома прийомами, зокрема одним з найбільш часто вживаних прийомів є дослівний переклад. У разі використання такого способу перекладу перекладач підбирає еквівалент у мові перекладу, якщо такий існує, або ж перекладає сам образ [2].

Якщо ж дослівний переклад неможливий, а еквіваленти відсутні, то слід підшукати відповідність, або ж сконструювати нову одиницю, характерну для мови

перекладу. При відсутності аналога подібна конструкція передається іншими засобами, використання яких залежить від перекладача [2, с. 939].

Для перекладу епітетів можуть використовуватися перекладацькі трансформації – це численні та різноманітні перетворення, які забезпечують досягнення перекладацької еквівалентності та адекватності перекладу всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов. Оскільки перекладацькі трансформації здійснюються над мовними одиницями, які володіють планом змісту та планом вираження, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи форму й значення вихідних одиниць [32, с. 35].

Для виявлення перекладацьких трансформацій, які використовуються у процесі перекладу англomовних художніх текстів з метою забезпечення його адекватності та еквівалентності, спираємося на сучасні дослідження та класифікації перекладацьких трансформацій (табл. 1.1.):

Таблиця 1.1.

Класифікація перекладацьких трансформацій

Лексичні трансформації	Граматичні трансформації	Лексико-граматичні трансформації	Технічні прийоми
Транскрипція / транслітерація; калькування; генералізація; модуляція.	Синтаксичне уподібнення; членування; об'єднання; граматичні заміни (частин мови, членів речення та синтаксичні заміни в складних реченнях).	Антонімічний переклад; експлікація; компенсація.	Вилучення; додавання; переміщення лексичних одиниць

Розглянемо більш детально різні існуючі на сьогодні прийоми перекладу та перекладацькі трансформації, які можуть використовуватися для перекладу епітетних конструкцій у художньому тексті. Так до граматичних прийомів відносять:

1. Членування речення – спосіб перекладу, при якому структура речення в оригіналі перетворюється на дві та більше предикативні структури в мові перекладу.

2. Об'єднання речень – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетвориться шляхом з'єднання двох і більш простих речень в одне складне.

3. Граматичні заміни (члена речення, частини мови, форми слова: числа іменника, способу дієслова, типу речення тощо). Граматична заміна – це таке перетворення, при якому граматична одиниця в оригіналі замінюється на одиницю в мові перекладу з іншим граматичним значенням.

Більш численними є прийоми, застосовувані перекладачем при роботі з лексичним складом мов. Так до лексичних прийомів перекладу можна віднести:

1. Транскрибування – це запис українськими літерами англійської вимови слова.

2. Транслітерація – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її графічної форми за допомогою літер мови перекладу.

3. Калькування – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин, тобто морфем або слів (у випадку стійких словосполучень), їх лексичними відповідниками в мові перекладу.

4. Додавання (розширення) – використання в перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних (які мають на увазі, але лінгвістично не виражені) елементів змісту оригіналу.

5. Скорочення – відмова від передачі при перекладі семантично надлишкових слів, значення яких несуттєве або легко відновлюються в контексті.

6. Перестановка (переміщення) – використання найближчої відповідності перекладній одиниці мови в іншій частині висловлювання в тексті перекладу, зміна порядку слідування одиниць перекладу в порівнянні з порядком слідування одиниць оригіналу [33].

Крім того, у своїй перекладацькій діяльності перекладач може використовувати лексико-семантичні заміни (генералізація, конкретизація, логічна синонімія, модуляція). Лексико-семантична заміна – це спосіб перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом використання в перекладі одиниць мови перекладу, значення яких не збігаються зі значеннями вихідних одиниць, але можуть бути виведені з них контекстуально за допомогою логічних перетворень певного типу. Розглянемо деякі з видів лексико-семантичної заміни:

- генералізація – заміна одиниці вихідної мови, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням;
- конкретизація – лексико-семантична заміна одиниці вихідної мови, що має більш широке значення, одиницею мови перекладу з вузьким значенням;
- логічна синонімія – заміна одиниці вихідної мови одиницею мови перекладу, що є для цього контексту її синонімом;
- модуляція (смісловий розвиток) – заміна слова або словосполучення вихідної мови одиницею мови перекладу, значення якої є логічним наслідком значення вихідної одиниці [13, с. 66].

Окремо необхідно підкреслити відмінність прийому конкретизації від прийому логічної синонімії. Різниця полягає в тому, що при конкретизації значення, що використовується при перекладі можна розглядати як специфічне поняття, яке логічно включається до складу загального значення слова в оригіналі. При логічній синонімії значення слова в перекладі не є частиною поняття, яке замінюється. Воно є рівним йому, але не завжди, а тільки у цьому контексті.

Крім того, слід згадати і про лексико-граматичні прийоми у роботі перекладача. Так, антонімічний переклад – це заміна стверджувальної форми оригіналу на негативну форму в перекладі або навпаки (негативної на стверджувальну), причому це супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови перекладу з протилежним значенням.

Експлікація – заміна лексичної одиниці вихідної мови словосполученням, експлікуючим її значення, тобто таким, яке дає більш-менш повне пояснення цього значення мовою перекладу. І, нарешті, компенсація – це спосіб перекладу, при

якому елементи сенсу, втрачені при перекладі одиниці вихідної мови в оригіналі, передаються у тексті перекладу будь-яким третім засобом, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

Таким чином, у своєму арсеналі перекладач має досить багато різних прийомів, які можуть успішно використовуватися для перекладу епітетів у художніх текстах англomовної літератури.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ РЕНСОМА РІГґЗА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Зіставний аналіз епітетних конструкцій в англійській та українській мовах

Вивчаючи особливості перекладу епітетних конструкцій художньої англійської літератури на українську мову, важливо звернутися до зіставного аналізу таких конструкцій у цих двох мовах. Це дозволить виявити спільні та відмінні риси епітетних конструкцій в англійській та українській мовах, а також виявити труднощі перекладу, які можуть виникнути через певні невідповідності.

У ході зіставного аналізу визначимо конвергентні та дивергентні ознаки епітетних конструкцій у двох мовах. Конвергенція (від лат. «convergo» – «наближаюся», «сходжуся») – це зближення або збіг двох і більше лінгвістичних сутностей. Поняття конвергенції має два аспекти: глотогонічний та структурно-діахронічний [34, с. 121].

Глотогонічна конвергенція полягає у виникненні у кількох мовах (як споріднених, так і неспоріднених) загальних структурних властивостей внаслідок тривалих та інтенсивних мовних контактів, а також на базі загального для конвергуючого субстрату, у зв'язку з чим різниться контактна конвергенція і субстратна конвергенція, які, втім, можуть поєднуватися. Конвергенція охоплює або окремі фрагменти мовної системи (наприклад, фонологічну систему або лексику), або всю мову в цілому. Ареал дії конвергенції називають конвергентною зоною [65].

Структурно-діахронічна конвергенція – це історичний процес, що призводить до зменшення різноманітності в системі мови внаслідок зникнення деяких варіантних чи інваріантних відмінностей, наприклад, збіг двох і більше фонем. Джерелом структурно-діахронічної конвергенції є зміни позиційних умов реалізації мовної одиниці.

Термін «дивергенція» (від середньовічного лат. «divergo» – «відхиляюся»; англ. «divergence», «divergent evolution») використовується у лінгвістиці у значенні процесу мовних змін, що викликає відокремлення варіантів однієї мовної одиниці і перетворення цих варіантів на самостійні одиниці, або поява нових варіантів у вже існуючій мовній одиниці. Стосовно мовних утворень термін дивергенція позначає історичну розбіжність двох і більше споріднених мов, діалектів чи варіантів літературних норм однієї мови [63, с. 133–134]. Процес дивергенції протиставляється тісно пов'язаному з ним процесу мовної конвергенції.

Порівняльний аналіз епітетів української та англійської мови, зокрема, здійснила українська дослідниця О. Грабовецька. Вчена вказує, що епітетним конструкціям українського та англійського художнього мовлення властиві численні конвергентні ознаки. Зокрема, за походженням в обох цих мовах розрізняються сталі та авторські епітетні конструкції, а на семантичному рівні вирізняють тавтологічні, метафоричні, компаративні, синестетичні та оксиморонні епітетні конструкції. Морфолого-синтаксичний рівень передбачає поділ на одиничні, парні, ланцюжкові, двоступеневі епітетні конструкції [23, с. 5].

До дивергентних ознак епітетних конструкцій О. Грабовецька відносить в українській мові таку рису, як вираження означального компонента нестягненою повною формою прикметника. Сюди ж дослідниця відносить епітетні конструкції з повторами того самого кореня в означенні та в означуваному слові, семантично місткі означення з етнокультурним компонентом. На думку О. Грабовецької, для українськомовних епітетних конструкцій притаманна більша абстрактність та глибока асоціативність, тоді як в англійській мові частіше зустрічаються фразові та синтаксичні епітетні конструкції [23, с. 6].

Розглянемо конвергентні та дивергентні ознаки епітетних конструкцій англійської мови у зіставленні з українськими епітетними конструкціями на матеріалі роману Р. Рігза «Дім дивних дітей».

2.1.1. Конвергентні ознаки епітетних конструкцій англійської та української мов

Епітетні конструкції англійської та української мови мають багато спільних рис, що полегшує процес їх перекладу. Найбільш характерною у зіставному плані є структура епітетів та граматичні відносини між елементами епітетної конструкції.

За структурним компонентом виділяють одиничні, парні, ланцюжкові та двоступеневі епітетні конструкції. Такі типи епітетів зустрічаються як в українській, так і в англійській мовах. Зокрема, одиничні епітети є найбільш поширеним типом епітетів, наприклад: англ. *a great talker, a weak character, charming face*, укр. *гарний співрозмовник, слабкий характер, прекрасна зовнішність*. Одиничні епітети також називають простими – як правило, це односкладові одиниці, виражені прикметником. Цей тип епітетів не викликає перекладу українською мовою, оскільки в обох мовах виражає конвергентність, наприклад: *green youth* – *зелена молодь*. Прості одиничні епітети також можуть виражатися прислівниками (*to kiss hungrily* – *жадібно поцілувати*) та іменниками (*spirit of justice* – *дух справедливості*).

У романі Р. Рітза «Дім дивних дітей» та його україномовному перекладі зустрічаємо такі приклади одиничних епітетів: *terrible shock* – *жахливий шок*, *extraordinary things* – *екстраординарні події*, *fascinating person* – *найдивовижніша людина*, *imaginary expeditions* – *уявні експедиції* та ін. Такі епітетні структури мають форму «означальне + означуване».

Окрім одиничних епітетів, які мають просту форму, можна виокремити й складні епітетні конструкції, які становлять синтаксичне ціле, що складається з двох і більше слів. Часто до подібного типу зараховують складні прикметники (*tobacco-stained face* – *нікотинова особа*). У цю ж категорію слід віднести й епітети, що складаються зі словосполучень, крім конструкцій «прислівник + прикметник», як от: *day of whining confessions* – *день жалібних зізнань*. Такі конструкції присутні в українській та в англійській мовах, однак вони мають також і різні моделі побудови, з яких деякі присутні в обох мовах, а деякі притаманні тільки якійсь з них, тобто – є вираженням дивергентних ознак.

Інший структурний тип епітетних конструкцій, який зустрічається рідше за попередній, однак присутній в обох мовах, – це парні епітети. Парні епітети – це епітетні структури, які складаються з двох визначальних синонімічних або антонімічних за семантикою та контекстом елементів. І. Барчишина вказує, що парні епітети – це епітети близькі за значенням [6, с. 60]. Однак інколи вони, навпаки, можуть виражати протилежні характеристики, створюючи таким чином додаткові стилістичні ефекти, наприклад – антитези чи оксюморону. Прикладами парних епітетів в англійській мові можуть слугувати такі висловлювання: *dark-skinned, gold-haired, dark-eyed girl* та ін. Може використовуватися й така форма парного епітету, як *a fine and very kind person*. Парні епітети можуть бути представлені двома епітетами та поєднані сполучниковим або безсполучниковим способами, наприклад: *a good handsome shape, ugly and ill-flavoured* та ін.

В українській мові зустрічаємо такі парні епітети: *добра та мила жінка, потворна та огидна істота, красива і тендітна квітка*. Модель за аналогом англійських висловів *dark-skinned, gold-haired* в українській мові не спостерігається, оскільки аналогічні вислови *темношкірий, золотоволосий* становлять собою злиті в одне слово лексеми, які не мають парної моделі.

Ще однією конвергентною ознакою епітетних конструкцій англійської та української мов є двохступеневі епітети, у яких процес опису проходить два етапи – опис предмета та опис самого опису. В англійській мові є такі приклади двоступеневих епітетів: *gently smiling, dreadfully ugly, tremendously easy, surprisingly clever* тощо. Модель цієї епітетної конструкції включає у себе прислівник та прикметник, а також означуване слово. Це епітети, в яких процес наділення явища конотацією складається з двох етапів: характеристики об'єкта та її інтенсифікації. Прислівник у цій моделі має експресивну конотацію та інтенсифікує ефект прикметника. В українській мові ця схема побудови епітетної конструкції також можлива, наприклад: *надзвичайно смілива, неймовірно жахливий* тощо.

Характерними для української та англійської мов є і ланцюжки епітетів, тобто – ряд епітетів, який презентує групу однорідних трьох і більше означень, наприклад: *an expectant, strange, primeval immobility; she was silent, passive, gracefully averse;*

nasty, low, vulgar things та ін. Аналогічна побудова епітетних конструкцій можлива й в українській мові та зустрічається досить часто, наприклад: *вона була тендітна, витончена, мовчазна*.

Ланцюжкові епітетні структури мають одне означуване слово, однак ускладнені ланцюжком означальних частин. Під «ланцюжком епітетів» слід розуміти сукупність двох та більше означальних слів, що характеризують одне й те ж означуване та перебувають між собою у смислових відношеннях різного характеру, наприклад: *ти могутий, свіжий, дрімучий*. До складу ланцюжкових епітетних структур можуть включатися різні структурні типи – прості, складні, складені епітети, а також антономазія. Ланцюжкові епітети також можуть різнитися за морфолого-синтаксичними типами – зустрічаються типи епітетів з граматичними характеристиками прикметника, прислівника, дієприкметника, дієприслівника, займенника тощо.

Однак, конвергентні ознаки епітетних конструкцій є досить умовними, адже в рамках одного типу такої конструкції може існувати широка варіативність морфологічних засобів, серед яких є й такі, що виражають дивергентні ознаки на рівні пари української та англійської мови. Наприклад, навіть найпростіший тип епітетних конструкцій – одиничний епітет – має низку моделей творення, що спричинює значне варіювання та відмінності в обох зіставлюваних мовах. На рівні одиничної епітетної конструкції в українській мові визначають такі моделі, дивергентні щодо англійського епітета:

- а) епітетна конструкція із означальним компонентом, вираженим нестягненою повною формою прикметника, часто з димінутивними суфіксами або префіксом *пре-*;
- б) кліше-дублет (епітетна конструкція з повторами того самого кореня в означенні та в означуваному слові).

Оскільки дивергентні епітетні моделі української та англійської мов відображають структурні і конотативні своєрідності цих мов, вони визначаються як структурно-конотативні реалії [23, с. 6]. Звернемося до більш детального вивчення дивергентних ознак епітетних конструкцій в англійській та українській мовах.

2.1.2. Дивергентні ознаки епітетних конструкцій англійської та української мов

До дивергентних ознак епітетних конструкцій в англійській та українській мовах, передусім, слід віднести такі структурні моделі, які зустрічаються лише в одній мові та не мають аналогів в іншій. Для англійської мови такими специфічними моделями епітетних конструкцій є, наприклад, фразові епітети (*phrase epithets*).

Фразові епітети утворені за допомогою так званого голофразису – графічного прийому, що полягає в об'єднанні кількох слів в одне шляхом ліквідації прогалін. Переважно такі епітети є індивідуально-авторськими та мають оказіональну природу, наприклад: *how dare-you look* – погляд, немов говорить «як ти смієш!». В українській мові такий прийом як голофразис використовується не часто, він не притаманний нашій мові, а тому відтворити при перекладі англійськомовні фразові епітети часто складно. У більшості випадків для цього використовується описовий переклад.

Ще одним типом епітетних конструкцій, притаманних лише англійській мові, є інверсійні або зворотні епітети (*reversed epithets*). Це поширена в англійській мові конструкція, побудована на алогічному співвідношенні означенні та означуваного – де останній виконує функцію першого і навпаки, наприклад: *a devil of a woman* – диявол, а не жінка, *a devil of a job* – чортова робота, *a shadow of a smile* – натягнута (або ледь помітна) посмішка та ін. Така граматична конструкція неможлива в українській мові через відмінності граматичних систем української та англійської мов.

О. Грабовецька до дивергентних ознак епітетів в англійській та українській мовах також відносить особливості деяких структурних моделей. Наприклад, відмінності у площині зіставляюваних мов дослідниця вбачає у глибинній структурі одиничної епітетної моделі $N + N$ [23, с. 7]. Атрибутивні відносини в межах англійської епітетної конструкції, побудованої за моделлю $N + N$, забезпечуються вживанням іменника-означення (атрибутивного іменника) у формі загального

відмінка у препозиції до домінуючого слова ($N_{atr.} + N$), як от *gypsy wife*, *hedgehog Sophia* тощо.

В українській мові означальні відносини у рамках такої ж моделі епітетної конструкції забезпечуються іменником-означенням у родовому відмінку, що стоїть у постпозиції до означуваного слова ($N + N_{gen.}$), наприклад: *дружина-циганка*, *Софія, колюча як їжак*. Образність української епітетної конструкції $N + N_{gen.}$ може породжуватися винятково лексичною семантикою компонентів, поєднаних атрибутивними відносинами, у яких зберігається логічна функція родового відмінка, тобто означальна, або ж лексико-семантичною інвертованістю, коли керуюче слово є ознакою залежного компонента. Семантично така українська конструкція близька до англійського епітета, вираженого субстантивним словосполученням із ад'юнктом у постпозиції, що передається прийменниковою групою “of + N” (в інвертованому епітеті, що має ідентичну будову ($N + of + N$), ад'юнкт – перший компонент структури) [23, с. 7-8].

Загалом дивергентні ознаки епітетних конструкцій української та англійської мов відіграють важливу роль при перекладі, слугуючи основним джерелом перекладацьких труднощів. Через розбіжності у морфолого-синтаксичній будові неблизькоспоріднених мов, епітетна конструкція може зазнавати певних лексико-граматичних трансформацій у процесі перекладу. Так, багато англійських специфічних конструкцій, як от фразові чи зворотні епітети, не можна відтворити українською мовою, зберігши форму, тому для їх передачі часто застосовується описовий переклад.

На основі категорій конвергентності та дивергентності епітетних конструкцій в українській та англійській мові можна побудувати й їх класифікацію відповідно до рівня збігу їх морфолого-синтаксичних особливостей. Така класифікація в цілому відповідає категоріям еквівалентності в перекладознавстві – конвергентні конструкції мають вищий рівень еквівалентності, тоді як національно-специфічні епітетні конструкції (так звані структурно-конотативні реалії за О. Грабовецькою [23, с. 6]) часто є безеквівалентними одиницями.

О. Грабовецька розділяє епітетні конструкції за рівнем їх конвергентності / дивергентності та збігом (як смисловим, так і покомпонентним) на такі групи:

1. Повні епітетні відповідники (таких відповідників у мові дуже мало, переважно це сталі епітети, тоді як індивідуально-авторських утворень у цій групі не може бути).

2. Часткові епітетні відповідники (епітетні конструкції, які різняться за лексичним складом, але мають однакове предметно-логічне значення).

3. Денотативно-образна епітетна калька – це епітетні конструкції, які перекладаються буквально, тобто, покомпонентно.

4. Смыслово-образна епітетна калька використовується тоді, коли відбувається калькування певного предметно-логічного смислу епітетної конструкції, а не його зовнішньої структури.

5. Дескриптивний перифраз використовується тоді, коли при перекладі епітет замінюється іншим тропом чи стилістичною фігурою (передусім порівнянням) [23, с. 7-8].

Відтак, конвергентні та дивергентні ознаки епітетних конструкцій є важливим аспектом їх дослідження у контексті перекладу, оскільки від того, наскільки наближені за структурою ці конструкції у двох мовах залежить вибір перекладацької стратегії.

Слід зазначити, що переклад того чи іншого художнього тексту залежить також від його наповненості епітетними конструкціями певного типу. Якщо автор твору використовує більше сталих епітетів, які мають конвергентні ознаки, то переклад такого тексту не буде становити вагомих труднощів. У той же час використання в англійському творі фразових чи зворотних епітетів, індивідуально-авторських оказіональних епітетів ускладнює його переклад.

2.2. Жанрово-стилістичні особливості використання епітетних конструкцій у романі Ренсома Ріггза «Дім дивних дітей»

Для визначення особливостей епітетних конструкцій досліджуваного роману Р. Ріггза «Дім дивних дітей», звернемося до аналізу жанрово-стилістичних особливостей цього твору.

Незважаючи на популярність роману «Дім дивних дітей», ця дебютна робота письменника не претендує на особливу літературну цінність, має простий сюжет і стиль оповіді. Однак завдяки тому, що автор використовує відносно небагато засобів художньої виразності, а діалоги підлітків і старших героїв написані сучасною, наближеною до реальності мовою, цей твір надає цінний матеріал для досліджень американської та англійської лінгвокультури.

Роман Р. Ріггза «Дім дивних дітей» належить до жанру фентезі, хоча у ньому можна виокремити й риси, притаманні жахам, темному фентезі та містиці. Деякі дослідники також відносять цей роман до жанру темного фентезі (від англ. *dark fantasy*) – піджанр фантастичної літератури, який включає в себе елементи жахів та готики, дія якої відбувається в антуражі традиційного фентезі. Часто такі твори включають до свого сюжету описи надприродних жахів, щоб виділити їх із жанру хорора. Межа між темним фентезі і готичним хорором досить тонка. Щоб позначити цю відмінність, критики стверджують, що містичне темне фентезі не лякає читача безпосередньо, а створює у нього емоційне відчуття страху, що вже минув. До темного фентезі зараховують три групи фантастичної літератури: традиційне фентезі з «темним» відтінком, різновид містичного хорору, а також фентезі, написане в особливо гнітючому стилі. «Дім дивних дітей», відповідно, можна віднести швидше до різновиду містичного хорору.

Характерною ознакою фентезі є зображення вічної боротьби Добра і Зла, яке у творі Р. Ріггза набуває також історичного контексту. Весь твір можна сприймати як алюзію на історичні події Другої світової війни, зокрема – Голокост. Якщо для таких класичних фентезі творів як «Гоббіт» чи «Володар перстнів» Дж. Р. Толкіна притаманне використання у якості алюзивного тла доби Середньовіччя, то роман

«Дім дивних дітей» побудований навколо алюзії періоду 1930-х рр. Окрім того, автор проводить паралель між минулим та сьогоденням, таким чином проводячи паралель і встановлюючи зв'язок між сучасною молоддю та проблемами і небезпеками, з якими стикалися єврейські діти та загалом діти у добу Другої світової війни.

Головними структурними елементами роману «Дім дивних дітей» є розповідь головного героя, часто виконана у монологічній формі. Іншою паралеллю є створений уявний світ у просторі й часі, населений персонажами, наповнений подіями, укладеними в сюжет роману. У романі використовується оповідь, розповідь головного героя, яка передбачає виклад від першої особи, наприклад:

I felt even more cheated when I realized that most of Grandpa Portman's best stories couldn't possibly be true (Riggs, 2011) [70].

Використовується у романі також пряма мова персонажів (у вигляді діалогів, монологів), присутні описи, авторські відступи, а також невласне пряма мова (коли авторська мова насправді представляє думки персонажа).

А. Гурдуз вказує, що творчість Р. Ріггза становить науковий інтерес як приклад маловивченого синтетичного роману перших десятиліть ХХІ ст. [24, с. 81]. Однією з особливостей авторського стилю Р. Ріггза є історична стилізація, яка активно використовується автором в описах пережитих персонажами подій у період Другої світової війни, Голокосту. Р. Ріггз акцентує увагу на єврейській приналежності героїв, яка є ознакою незвичайності персонажів, яка поставлена навіть вище за надприродну особливість героїв:

The peculiarity for which they'd been hunted was simply their Jewishness. They were orphans of war, washed up on that little island in a tide of blood. What made them amazing wasn't that they had miraculous powers; that they had escaped the ghettos and gas chambers was miracle enough (Riggs, 2011) [70].

У цьому уривку використовуються й епітетні конструкції, наприклад – виражений іменником епітет *Jewishness*, утворений за моделлю N + of + N епітет *orphans of war*, а також одиничні прості епітети, такі як *little island*, *amazing*, *miraculous powers*.

Особливий інтерес представляє й темпоральна та просторова організація твору, адже у романі «Дім дивних дітей» Р. Ріггз описує переміщення у часі, часто змінює місце дії. Окрім того, цей твір вписується у дискурс фентезі творів, розрахованих на підліткову аудиторію. Одним із перших і найбільш успішних таких творів стала серія книг про «Гаррі Поттера». «Дім дивних дітей» Р. Ріггза має схожі ознаки – це підлітки, наділені надприродними силами, як головні герої твору, наявність «школи», у якій діти навчаються та мають прихисток від небезпек зовнішнього світу, проходження персонажами випробувань тощо.

Оригінальна знахідка Р. Ріггза, яка забезпечує специфічну художню вібрацію образів персонажів його творів, це зображення персонажів як «дітей» не стільки у їхньому віковому плані (скільки саме їм років), скільки у плані специфічного типу розвитку. Об'єктивно ж «дітям» у романі Р. Ріггза насправді вже багато років. Це проявляється в епізоді твору, де міс Перегрин запитують, чи справді вона вважає своїх підопічних дітьми:

“Children? Is that really how you think of them?” I regretted saying this even as the words were passing my lips.

*“It is how **they regard themselves** as well,” she said testily. “What would you call them?” (Riggs, 2011) [70].*

Для осягнення глибинних смислів роману Р. Ріггза важливим є аналіз саме оригінального тексту, адже письменник використовує гру слів як спосіб втілення деяких концептів твору. Так, в українському перекладі цього роману В. Горбатька монстри, які полюють на дітей, названі «порожнечами». Втім, така назва не актуалізує тему Голокосту. В англійському тексті концепт небезпеки не просто від монстрів, а саме від небезпеки загибелі через переслідування євреїв та Голокост стосовно них, підкреслений співзвучним обігруванням *Holocaust – hollowgast*.

Ще одним аспектом авторського стилю Р. Ріггза є використання «промовистих» імен, які виступають засобом характеристики персонажів. Зокрема, одним із центральних персонажів роману є міс Альма Перегрин (англ. *Miss Alma Peregrine*), яка належить до особливого виду дивних людей – імбрін. Імбріна може перетворитися на птаха. Прізвище героїні – Перегрин (англ. *Peregrine*) буквально

перекладається як «сапсан; сокіл звичайний», і саме на цю птаху героїня твору могла перетворюватися.

Окрім того, імбріни завжди жіночої статі, вони захищають дивних дітей, дорослих і тварин, рятуючи їх із небезпечних ситуацій. Можливо, саме тому героїня носить ім'я Альма, з яким виникає пряма асоціація – *alma mater* – що з латині буквально перекладається, як «годувальниця, благодійна мати» або «мати-годувальниця». Міс Перегрин є саме такою турботливою, добродійною матір'ю для дивних дітей у творі.

Втім, це не єдине «промовисте» ім'я, яке використовується у романі. Ще одна імбріна у цьому творі носить «промовисте» ім'я міс Есмеральда Евосет (англ. *Miss Esmeralda Avocet*). Як і міс Перегрин, вона вміє перевтілюватися у птаху, про що безпосередньо говорить її ім'я – *avocet* у перекладі означає «пташка шилодзьобка».

Одна з дівчаток, яка проживає у міс Перегрин, це Бронвін Брантлі (англ. *Bronwyn Bruntley*) – надзвичайно сильна дівчинка, про що безпосередньо вказує її ім'я: *brunt* означає у перекладі «вага, сильний удар». У романі вона описується як дівчинка, що володіє силою десяти чоловіків. Фіона Фрауенфельд (англ. *Fiona Frauenfeld*) носить ім'я відомого австрійського ботаніка Георга фон Фрауенфельда. Вона має здатність збільшувати швидкість росту рослин.

Горацій Сомнассон (англ. *Horace Somnusson*) – хлопчик, який бачить пророчі бачення і сни і може проектувати їх через монокль, який носить. Очевидно, його прізвище походить від імені римського бога сну Сомнуса. Особливістю Х'ю Апістона (англ. *Hugh Apiston*) є той факт, що у нього в животі живе рій бджіл, якими він уміє керувати. Про його незвичайність говорить і його ім'я *Apiston*, у якому морфема *apis* у перекладі означає «медоносна бджола».

Таким чином, індивідуальний стиль Р. Рітза полягає у тому, що автор використовує у своєму творі промовисті імена, будує хронотоп твору відповідно до сюжету переміщень у часі, використовує безліч історичних посилок та алюзій у тексті роману, часто використовуючи для цієї мети гру слів, власні назви, метафори та інші художні прийоми.

На стилістичному рівні письменник використовує епітети, порівняння, метафори, персоніфікацію, які загалом є притаманними мові художніх творів. Наприклад, Р. Рігз використовує персоніфікацію *the shredder roar to life*:

*I heard **the shredder roar to life** I knew he wasn't going to, so I stomped across the house and locked myself in the bedroom* (Riggs, 2011) [70].

У тексті твору часто використовуються порівняння, які забезпечують функцію опису та конструювання художнього світу роману, наприклад:

*And he'd shamble after me **like an old-time movie monster** until I ran away laughing* (Riggs, 2011) [70].

Одним із найбільш активно вживаних стилістичних засобів у романі «Дім дивних дітей» є епітети, які автор використовує для зображення художніх персонажів, художнього світу роману. У тексті роману використовується безліч простих, однослівних епітетів, виражених прикметниками, наприклад:

*They were **brittle and peeling** – **smaller** than I remembered, too – and looking at them now, as an almost adult, it struck me how **blatant** the fakery was* (Riggs, 2011) [70].

У цьому реченні також використовується епітет *smaller*, виражений прикметником у вищому ступені порівняння. Ці та інші схожі епітети мають обмежену експресивність, як правило, вони є оціночними словами. Втім, окрім таких загальних епітетів, автор використовує й складні за конструкцією епітети, які є одним із головних засобів створення образів персонажів, наприклад:

*Inside were the photos I knew so well: the **invisible** boy, the **levitating** girl, the **boulder lifter**, the man with a face painted on the back of his head* (Riggs, 2011) [70].

У цьому прикладі використовуються епітети *invisible, levitating, the boulder lifter, the man with a face painted on the back of his head*. Використання таких епітетів є головним засобом творення образу персонажів роману.

Таким чином, одними з основних художніх засобів роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» є метафори, порівняння, а також епітети. Вивчення особливостей перекладу епітетів цього роману дозволить проаналізувати не тільки особливості функціонування епітетів у текстах сучасного англомовного фентезі, але також визначити труднощі перекладу різних типів епітетів англійської мови.

Досліджуючи особливості використання епітетних конструкцій у романі Р. Рігза «Дім дивних дітей», класифікуємо їх за структурними моделями, відповідно до яких такі епітети утворені. Зокрема, у тексті роману використовуються такі типи епітетів:

1. Епітетна модель A + N, у якій епітет виражений прикметником у препозиції. Ця група епітетів включає у себе прості (*extraordinary things, terrible shock, imaginary expeditions* та ін.) та складні структури (*wide-eyed, hunched-over ones, old-time movie* та ін.). Сюди ж відносимо й епітети з прикметником у препозиції, де прикметник використаний у вищому або найвищому ступені порівняння, наприклад: *more practical ambitions*.

2. Модель Participle + N, у якій епітет виражений дієприкметником, наприклад: *crackling fire, choked voice, enchanted place, screwed-up smile, the levitating girl* тощо.

3. Модель Adv. + A, наприклад: *simply rotten, boldly black, perfectly rational, vaguely uncomfortable* та ін.

4. Модель N + N, наприклад: *a teller of jokes, lizard tongue* тощо.

5. Фразові епітети, наприклад: *lipstick-on-the-collar type stuff, out-of-state gun shows, brains-for-brawn trade, carbon-black flesh* та ін.

6. Обернені епітети, наприклад: *furrowed trenches of flesh, the nightmares of my childhood, a teller of jokes* та ін.

Для того, щоб оцінити труднощі перекладу роману Р. Рігза «Дім дивних дітей», слід розглянути частотність використання різних типів епітетних конструкцій (відповідно до ознак конвергентності та дивергентності) (Додаток В).

Відтак, корпус епітетів, досліджених у ході аналізу жанрово-стилістичних особливостей роману Р. Рігза «Дім дивних дітей», становить 205 одиниць. З них виокремлені групи епітетних конструкцій відповідно до їх ознак конвергентності та дивергентності. Відповідно, можемо визначити відсоткове співвідношення різних груп епітетних конструкцій за даними наведеної таблиці (Додаток Г).

Як показав аналіз, найбільш частотним типом епітетних конструкцій є одиничні епітети, які становлять 58% від загального числа досліджених одиниць.

Інші типи епітетних конструкцій значно поступаються групі одиничних епітетів у частотності. Так, двохступеневі епітети становлять 17% та є другою за частотністю групою епітетних конструкцій у романі Р. Рігза.

Фразові епітети, які належать до дивергентних ознак англомовних епітетних конструкцій, становлять 8%, парні епітети складають 7%. Ланцюжки епітетів та обернені епітети становлять по 5% від загального числа досліджених прикладів.

На основі здійсненого аналізу можна зробити висновки про те, що епітетні конструкції в романі Р. Рігза «Дім дивних дітей» переважно представлені простими одиничними епітетами, тоді як інші варіації таких конструкцій зустрічаються рідше. Окрім того, переважна більшість епітетів демонструє конвергентні ознаки, тоді як дивергентні за своєю природою фразові та обернені епітети використовуються у тексті романі порівняно рідко. Це обумовлює особливості перекладу цього художнього твору українською мовою. Окрім того, важливо дослідити методологічні засади перекладу англомовного художнього твору українською мовою, що дозволить провести перекладознавче дослідження у третьому розділі роботи.

2.3. Методологія перекладу епітетних конструкцій у художній літературі

Звернімося до питання методологічних основ вивчення перекладу роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» українською мовою. Художній переклад – це мистецтво, творчість. Художній переклад повинен зберігати атмосферу сюжету твору, стиль автора. Тому основна мета художнього перекладу – збереження авторського ідіостилю. Ідіостиль (індивідуальний стиль автора) – це система змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам певного автора, яка робить унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження [31, с. 145].

Проблемам перекладу художнього тексту присвячена найбільша кількість перекладознавчих досліджень. Оскільки художній переклад є витвором мистецтва слова, то його аналіз повинен підлягати естетичним критеріям і кожна його деталь

повинна осмислюватися у плані виявлення ідейно-художніх установок автора оригіналу. Починати аналіз перекладу треба не з нього самого, а з розуміння оригіналу в його зв'язках із суспільним життям тієї країни і тієї епохи, які його породили і які в ньому відбилися.

Треба також знати, яке місце займає оригінал у творчості автора і яку роль він відіграв у розвитку літератури загалом. Знання всього цього створює необхідний фон, на якому буде сприйматися оригінал, створює необхідні передумови для подальшого об'єктивного судження про сам переклад.

Тільки після цього можна переходити до розгляду оригіналу як певної ідейно-художньої цінності, естетична своєрідність якої полягає у способі втілення задуму автора за допомогою стилістичних засобів мови. Для того щоб встановити цю своєрідність, треба досліджувати діалектичний зв'язок елементів змісту і форми художнього твору на всіх рівнях його структури – лексико-семантичному, морфологічному, синтаксичному, ритміко-інтонаційному, фонетичному. Зіставлення отриманих у результаті такого дослідження наслідків, усвідомлення ролі окремої деталі в художньому цілому твору, виділення провідного і другорядного в ньому веде до вироблення естетичної концепції оригіналу [8, с. 150].

Усі перекладацькі рішення при перекладі художнього тексту приймаються з урахуванням вузького контексту і широкого контексту всього твору. Це стосується вибору варіантних відповідностей і трансформацій. Випадки позаконтекстуального перекладу за допомогою однозначних еквівалентів рідкісні і стосуються лексики основного словникового фонду (назви тварин, рослин тощо), а також реально існуючих топонімів, назв фірм і організацій.

Оскільки художній текст, створений у певний час, існує довго і зберігає риси певної епохи; оскільки він завжди так чи інакше пов'язаний з літературним середовищем і його канонами; оскільки він несе на собі відбиток творчої індивідуальності, – перекладачеві художнього тексту доводиться завжди стикатися з трьома основними проблемами: передача часової дистанції тексту, передача рис літературного напрямку, передача індивідуального стилю автора [1, с. 201].

Перша обов'язкова умова створення часової дистанції – відсутність у лексиці перекладу модернізмів – слів, які не могли вживатися у той час, коли створювався оригінал. Домінанти перекладу, що відображають специфіку літературного напрямку, відтворюються варіантними відповідниками, з використанням мовних ресурсів, які є у відповідній художній літературі мовою перекладу.

При перекладі художнього тексту передача індивідуального стилю – найскладніша. Адже індивідуальність автора проявляється і в тому, як автор інтерпретує типові риси літературного напрямку, які засоби для цього вибирає; і в тому, у якій мірі він дотримується літературної норми мови; і в тому, які суто авторські риси характерні для його творчості.

У ході попереднього знайомства з художнім твором та подальшого перекладацького аналізу тексту перекладач повинен визначити прагматичну інтенцію автора, яка не завжди очевидна для читача. Визначення прагматичної інтенції автора часто буває пов'язане з деякими труднощами.

Визначаючи прагматичну інтенцію, перекладач, таким чином, повинен першим пройти по «лабіринтам» суб'єктивних припущень героя і розгадати мовні «хитросплетіння» і лінгвістичні «пастки» автора. Щоб зрозуміти прагматичну інтенцію автора художнього тексту перекладачеві слід розібратися у філософсько-естетичних поглядах письменника, вивчити особливості епохи, країни, менталітету реципієнтів тексту [56, с. 276-277].

Таким чином, при визначенні прагматичної домінанти художнього тексту перекладачеві необхідно враховувати всі щаблі становлення особистості й лексичні одиниці ядерних і периферійних значень семантичних полів. Залежно від того, які мовні одиниці вживаються автором для вербалізації того чи іншого уявлення про конкретне явище або об'єкт, присутні або відсутні у тексті, можна визначити авторський задум.

У процесі перекладу художньої літератури принциповою є проблема передачі національної своєрідності оригіналу. Існує ризик або втратити специфіку одного зі стилів мови перекладу, або використовувати багато екзотичних і незрозумілих слів. Крім того, національне забарвлення не можна звести до певної формальної

особливості мови і розглядати разом з проблемою про той чи інший елемент словникового складу мови (як діалектизм або граматична форма).

Індивідуальна своєрідність творчості письменника пов'язана зі світоглядом автора, з його естетикою і естетикою літературної школи і епохи, передбачає різноманітність проявів – як у площині змісту, так і в площині мови. Оптимальне рішення при перекладі: повноцінна передача індивідуальної своєрідності з урахуванням всіх його особливостей і вимог мови перекладу. Необхідно зіставити переклад з оригіналом, ураховуючи зв'язки зі світоглядом автора, національного та літературного середовища, щоб перевірити, чи правильно він переданий при перекладі.

Треба пам'ятати і про індивідуальну манеру перекладача: вона або співзвучна оригіналу, або, навпаки, тільки сумісна з ним у тій чи іншій мірі, або суперечить йому. Творча індивідуальність перекладача – поняття особливе, бо мистецтво перекладу є мистецтвом перевтілення, відтворення оригіналу. Результат процесу перекладу значною мірою залежить від здатності розкрити свої власні художні можливості.

У мові художньої літератури переважання одних елементів над іншими залежить від жанру літературного твору, що, звичайно, відбивається на його перекладі. Поняття змісту художнього твору набагато складніше, ніж поняття змісту наукових або ділових текстів; воно відображає не тільки логічну, ідейно-пізнавальну інформацію, а й емоційну, яка впливає і на розум, і на почуття читача. Тому головною проблемою при перекладі є пошук функціональних відповідностей, які б поєднували одночасно смислові функції граматичної форми або лексико-стилістичні особливості оригіналу і зберігали емоційно-експресивну і естетичну цінність оригіналу [41, с. 54].

Таким чином, специфіка перекладу художньої літератури визначається не тільки різноманітністю стилів, які вона об'єднує, не тільки особливістю їх поєднання, і не лексичними і граматичними елементами, які повинні бути передані при перекладі й вимагають функціональних відповідностей у мові перекладу, а насамперед тим, що переклад літературних текстів – це творчий процес, а не тільки

передача певної інформації, адже мова йде про форму мислення, якою у художньому творі є не поняття, як в інших функціональних стилях, а образ, певні явища дійсності, пропущені крізь свідомість автора.

Розглянувши проблематику перекладу художніх творів, можемо сказати, що перед тим, як починати перекладати художній твір, потрібно насамперед проаналізувати його особливості, а саме структуру художнього тексту на лексичному, семантичному, стилістичному рівнях. Потрібно проаналізувати структуру як англomовного, так і українськомовного художнього твору, для того, щоб переклад був доречним і професійним. Варто пам'ятати, що художній твір має художні образи, які потрібно досліджувати у творі, а потім правильно відтворити їх при перекладі.

Перекладачеві необхідно прочитати художній твір, вникнути у його суть, зрозуміти, що хотів донести до читачів автор, і лише потім починати перекладати. Перекладачам художніх творів, як і письменникам, необхідний багатосторонній життєвий досвід, знання проблем художнього перекладу, а саме: співвідношення контексту автора і контексту перекладача, проблема точності, збереження національного забарвлення, проблема передачі історичного колориту твору, проблема дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу, проблема передачі часової дистанції, проблема передачі рис літературного напрямку та ін., а також вирішення цих проблем.

Окрім перекладу перед нами також стоїть задача дослідження особливостей перекладу епітетних конструкцій англomовного художнього твору на матеріалі роману Р. Рітза «Дім дивних дітей». Методологія дослідження включає використання таких методів, як порівняльно-зіставний метод, метод компонентного аналізу, функціональний та перекладацький аналіз, методи кількісних підрахунків і метод словникових дефініцій. Розглянемо більш детально сутність цих методів, які становлять основу дослідження перекладів епітетних конструкцій у цій роботі.

Одним із головних методів у роботі є *порівняльно-зіставний метод*, який полягає у зіставному аналізі епітетних конструкцій в англійській та українській мовах, а також порівняльно-зіставний аналіз тексту оригіналу роману й тексту його

перекладу українською мовою. Порівняння, взаємне співвіднесення, зіставлення різних явищ, процесів, встановлення їх загальних і унікальних рис є основною властивістю людського мислення і становить основу пізнавальної діяльності в цілому.

На необхідність розмежування термінів «порівняння» і «зіставлення» акцентується увага у більшості сучасних досліджень. Вчені відзначають, що «порівняльний метод направлений на пошук у мовах схожого, для чого слід відсівати різне. Порівняльний метод – історичний та апрагматичний, його мета – використовуючи допоміжну діахронію, принципово деіндивідуалізувати досліджувані мови у пошуках реконструкції прото-реалії [46, с. 40].

Зіставний метод, навпаки, базується тільки на синхронії, намагається встановити різне, властиве кожній мові окремо, і повинен побоюватися будь-якого схожого, адже воно штовхає у напрямку до нівелювання індивідуального і провокує підміну чужого своїм. Тільки послідовне визначення контрастів і відмінностей свого та чужого може і повинно бути законною метою порівняльного дослідження мов [49, с. 10].

У процесі перекладу встановлюються певні відносини між двома текстами на різних мовах (текстом оригіналу і текстом перекладу). Зіставляючи такі тексти, можна розкрити внутрішній механізм перекладу, отримати важливу інформацію про корелятивність окремих елементів оригіналу та перекладу, обумовлену як відносинами між мовами, які беруть участь у перекладі, так і позалінгвістичними чинниками, що вплив на хід процесу перекладу.

На відміну від порівняльного методу зіставний метод принципово прагматичний, він спрямований на певні прикладні та практичні цілі, що аж ніяк не знімає теоретичного аспекту розгляду його проблематики. До положень, які характеризують порівняльний метод, можна визначити наступні тези [49, с. 10]:

1. Теза про ідіоматичність мов, тобто твердження, що кожна мова індивідуально своєрідна не тільки по відношенню до «особливостей» своїх деталей, але і в цілому, у всіх своїх елементах.

2. Теза про системність у відношенні кожного ярусу мовної структури, і всієї мови в цілому.

3. Теза про те, що порівняння не може спиратися на одиничні, розрізнені «відмінності», а має виходити із системних протиставлень категорій і рядів свого і чужого.

4. Теза про те, що опора зіставлення аж ніяк не у пошуках уявних тотожностей свого і чужого, а навпаки, у визначенні того різного, що пронизує зіставлення своєї мови і мови чужої.

5. Теза, що визначає протиставлення свого чужому не взагалі, а лише у двосторонньому (бінарному) зіставленні системи своєї мови і даного чужого.

Метод компонентного аналізу використовується у роботі для вивчення структурних та семантичних особливостей епітетних конструкцій англійської та української мов. Основною метою компонентного аналізу є розділення значення мовної одиниці на окремі семантичні ознаки. Це методика дослідження яплану змісту значеннєвих одиниць мови з метою розщеплення значення на мінімальні семантичні складники [48, с. 76].

Функціональний аналіз, який також застосовується у роботі, базується на постулаті, що певна функція може бути реалізована різними засобами мови, а той самий засіб здатен виконувати різні функції. Їх поєднання дозволяє адекватно описати якісні характеристики елементів [3, с. 6]. Функціональний аналіз епітетних конструкцій у тексті роману дозволяє визначити основні його функції, що дозволить перекладачеві відтворити ці функції при перекладі. Також функціональний аналіз дозволяє з'ясувати, які функціональні та прагматичні втрати відбулися при перекладі.

Одним із головних методів дослідження у роботі є *перекладацький аналіз тексту* – це активна діяльність перекладача, спрямована на глибоке розуміння тексту, який перекладається, визначення його комунікативного завдання, комунікативної функції тексту та доцільних стратегій перекладу.

Перекладацький аналіз реалізується у кілька етапів. Перший його етап – це доперекладацький аналіз тексту – аналіз вихідного тексту, що передуює процесу

перекладу. Доперекладацький аналіз передбачає бібліографічну довідку (збір зовнішніх відомостей про текст), лінгвоперекладну характеристику тексту (аналіз лексичного складу тексту, стильові та жанрові особливості тексту, стилістичні та синтаксичні, структурні характеристики тексту, який належить перекласти. Також у ході перекладацького аналізу реалізується вивчення доцільних стратегій перекладу, базуючись на результатах доперекладацького аналізу.

Також використовуються методи кількісних підрахунків і словникових дефініцій. *Дефініційний аналіз* належить до традиційних методів семантичних досліджень. Він дозволяє співвідносити значення певних лексичних одиниць, використовуючи словникові тлумачення. Дослідження лексичного значення за словниковими дефініціями та лексикографічної його презентації дозволяє установити характер і типи значенневої структури слів, належних до різних семасіологічних підкласів і семантичних розрядів, іншими словами, здійснити розгляд лексичного значення слова в плані його епідигматики – семантичної похідності значення, що забезпечує історичну та синхронну тотожність слова [7]. Словникові дефініції розглядаються як достатньо повне та об'єктивне джерело формалізації змістової структури слова.

Метод кількісних підрахунків допомагає правильно організувати лінгвістичне спостереження, забезпечити надійність, точність, достовірність висновків лінгвістичного та перекладозначого дослідження. Розрізняють кількісні й статистичні методи, які рівною мірою використовуються у цьому дослідженні. Кількісні методи зводяться до простого підрахунку частоти вживання тих чи інших мовних одиниць. Натомість, статистичні методи передбачають використання різних формул для виявлення правил розподілу мовних одиниць у мовленні, для виміру зв'язків між мовними елементами, для встановлення залежності між якісними й кількісними характеристиками мови [25, с. 296].

Використання численних методів дослідження дало змогу виявити своєрідність епітетної конструкції, її композиційну заданість, особливостей її функціонування у тексті англomовного художнього твору, засоби і способи

відтворення її узуальної і контекстуальної семантики при перекладі українською мовою.

РОЗДІЛ 3

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ РЕНСОМА РІГГЗА «ДІМ ДИВНИХ ДІТЕЙ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Прийоми перекладу епітетних конструкцій у романі Ренсома Ріггза «Дім дивних дітей»

Звернімося до питання способів і прийомів перекладу епітетних конструкцій у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей». Передусім, слід згадати, що відповідно до критеріїв конвергентності / дивергентності та збігом (як смисловим, так і покомпонентним) епітетних конструкцій а англійській та українській мові О. С. Грабовецька розрізняє кілька груп таких конструкцій та шляхів їх перекладу.

Першими двома групами є повний та частковий епітетний відповідник, що передбачає використання прийомів еквівалентного перекладу. Еквівалентний переклад полягає у відтворенні змісту іншомовного оригіналу на одному з рівнів еквівалентності, при цьому обов'язковим є відтворення денотативного, конотативного значення та прагматичного потенціалу тексту [57, с. 177].

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що еквівалентний переклад частіше застосовується для передачі українською мовою простих епітетів. При цьому еквівалентний переклад надає змогу не лише передати зміст, але й відтворити образність та експресивність епітету. Еквівалентність здебільшого полягає у тому, що перекладач добирає точний словниковий відповідник, а також зберігає частину мову, якою виражений епітет, наприклад:

*It was **an enchanted place**, he said, designed to keep kids safe from the monsters, on an island where the sun shined every day and nobody ever got sick or died (Riggs, 2011) [70].*

*Він казав, що то було **зачакловане місце**, призначене для того, щоби уберегти дітей від потвор, і було воно на острові, де щодня світило сонце, й ніхто не хворів і не вмирав [69].*

Тут використовується епітетна конструкція *an enchanted place*, утворена за моделлю Participle + N, у якій епітет виражений дієприкметником. Це простий за структурою прикметник, який має ознаки конвергентності у парі української та англійської мов. Словник «Cambridge Dictionary» визначає значення дієприкметника *enchanted* як «affected by magic» [67]. Переклад *an enchanted place* – *зачакловане місце*, відтак, є еквівалентним. Для передачі такого епітету використовується прийом дослівного перекладу, тобто перекладач уникає будь-яких перекладацьких трансформацій.

Дослівний переклад, за якого перекладач вдається до словникових відповідників використаних в оригінальному тексті епітетів, є поширеним способом передачі цього стилістичного засобу. При цьому перекладач має сам обирати словниковий відповідний у випадку, якщо слово має кілька значень або для його перекладу можливим є використання низки синонімів зі схожим значенням, однак різним стилістичним та експресивним навантаженням, наприклад:

“Awful hunched-over ones with rotting skin and black eyes,” he’d say (Riggs, 2011) [70].

Моторошні згорблені істоти з прогнилою шкірою та чорними очима, – *відповідав дід Портман* [69].

У цьому реченні використані кілька епітетів: це ланцюжок епітетів (до складу якого входить фразовий епітет) *awful hunched-over ones*, а також прості одиничні (однинні) епітетні конструкції *rotting skin* (утворена за моделлю Participle + N), *black eyes* (утворена за моделлю A + N). Прикметник *awful* тлумачиться у словнику «Cambridge Dictionary» як «very bad, of low quality, or unpleasant» [67]. Найбільш нейтральний спосіб його перекладу – «жахливий», однак перекладач може також добирати синонімічні слова з урахуванням контексту твору. У наведеному прикладі перекладач використовує прикметник *моторошний* для передачі значення англійського слова *awful*.

Віддієслівний прикметник *hunched-over*, який походить від фразового дієслова *hunch over* – «горбитися», перекладається дослівно за допомогою прикметника *згорблені*. При перекладі епітета *rotting* присутня граматична заміна, оскільки

закінчення *-ing* в англійській мові означає продовжувану дію і теперішній час, тоді як перекладач використовує український прикметник *прогнилий*, який виражає завершену дію. Абсолютний еквівалент використаний для перекладу простого, загальномовного епітету *black – чорні*.

Окрім дослівного перекладу еквівалентність при передачі англійських епітетів може також забезпечуватися прийомом транскодування, наприклад:

Like many of the extraordinary things to come, it involved my grandfather, Abraham Portman (Riggs, 2011) [70].

Як і більшість екстраординарних подій потім, вона стосувалася мого діда, Абрахама Портмана [69].

Слово *extraordinary* перекладене за допомогою кальки, тобто дослівного перекладу, однак в основі цієї кальки лежить транскодування, адже такий прикметник як *extraordinary / екстраординарний* є запозиченням як в англійській мові, так і в українській мові. Цей прикметник походить від латинського *extraordinarius* «незвичайний», де елемент *extra* означає «поза, зовні», а *ordinarius* означає «той, що знаходиться у порядку; звичайний, нормальний».

Еквівалентний переклад можна вважати найбільш точним, оскільки перекладач не додає ніяких граматичних змін, не змінює лексичну форму епітету, а також максимально точно передає його сенс, прагматичні властивості. Наприклад, у наступному реченні експресивно забарвлений епітет *painful – болючий* перекладений саме з використанням еквівалентного перекладу, при цьому збережене як значення, так і прагматичне навантаження і образний компонент цього епітету:

Your grandpa kept those secrets because they were painful (Riggs, 2011) [70].

Ті таємниці твій дідो беріг тому, що вони були надто болючими [69].

Еквівалентний переклад дозволяє зберегти образність, однак такий спосіб перекладу не завжди доступний перекладачеві, а у деяких випадках перекладач свідомо відходить від тексту оригіналу, керуючись низкою можливих причин – від вимог стилю, жанру твору до власних естетичних уподобань. У цьому випадку спостерігаємо використання різноманітних перекладацьких трансформацій.

Еквівалентний переклад не виключає використання різноманітних контекстуальних заміन, які полягають у перекладу епітету перекладним відповідником, яким стає слово або словосполучення, яке не є словниковим відповідником і яке підібране із врахуванням контекстуального значення слова, контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [45].

Я. Каламбет вказує, що не існує точних правил створення контекстуальних замін, оскільки переклад слів у таких випадках залежить від контексту їхнього вживання [24, с. 569]. Наприклад, у наступному реченні використовується переклад прислівникового епітету *strangely* як *химерно*:

My face tingled strangely (Riggs, 2011) [70].

Щоки мої якось химерно засвербіли [69].

У цьому випадку перекладач вдається до синонімічної заміни як варіанту контекстуальної заміни, використовуючи слово *химерно*, яке є більш експресивно та оцінно навантаженим ніж прямий відповідник *дивно*. Окрім синонімічних замін до групи перекладацьких трансформацій, об'єднаних терміном «контекстуальна заміна» входять також такі основні прийоми створення контекстуальних замін: смислова диференціація, конкретизація, генералізація значення та антонімічний переклад (формальна негативація) [35, с. 128].

Зокрема, у наведеному вище варіанті перекладу епітету *strangely* синонімічна заміна також передбачає прийом конкретизації значення, а також експресивізації (оскільки обраний перекладачем варіант перекладу є більш експресивним за прямий словниковий відповідник *дивно*).

Окрім конкретизації значення у розглянутих нами прикладах перекладу епітетів за допомогою контекстуальної заміни також використовується прийом генералізації та логізації значення вихідної одиниці, наприклад:

Seedy, lipstick-on-the-collar type stuff (Riggs, 2011) [70].

Вульгарна показна писанина [69].

У цьому речення використовується виражений прикметником простий епітет *seedy*. Значення цієї лексеми, за «Cambridge Dictionary», таке: «looking dirty or in bad condition and likely to be involved in immoral activities» [67]. Ця лексема має варіанти

перекладу як «сумнівний», «нечистий на руку», «підозрілий», «брудний» тощо. Оскільки за контекстом цей епітет вживається для характеристики любовного послання, яке мовець вважає аморальним, перекладач надає перевагу варіанту перекладу *вульгарний*. У цьому випадку можна говорити про конкретизацію значення англомовного епітету та використання перекладачем синонімічної заміни.

А от для перекладу наступного епітету *lipstick-on-the-collar*, який виражений складеним прикметником і складається з двох кореневих слів, використовується прийом логізації та генералізації значення: *lipstick-on-the-collar* – *показний*. У такому варіанті перекладу повністю втрачений ефект оказіональності вихідного епітету, який утворений від фрази *lipstick on the collar* – досл. «помада на комірці». Автор роману використовує такий епітет, апелюючи до стереотипного образу невірного чоловіка, зраду якого дружина викриває, побачивши сліди помади на комірі сорочки. Такий епітет точно вписується у контекст ситуації, де персонажі обговорюють імовірний зв'язок дідуся головного героя твору з коханкою, що могло б пояснити його часту відсутність вдома.

Натомість, перекладач не відтворює цей епітет та образ, покладений у його основу. Перекладач використовує простий епітет *показний*, таким чином вдаючись не просто до генералізації значення вихідної одиниці, але до логізації епітету. Логізація, як прийом протилежний експресивізації, полягає у заміні емоційно-експресивної або етномаркованої мовної одиниці стилістично нейтральним її відповідником у мові перекладу, що усуває або послаблює естетичну функцію першотвору [58, с. 32]. На нашу думку, такий переклад не є еквівалентним, оскільки він порушує авторський задум, призводить до стилістичної та прагматичної втрати у тексті перекладу порівняно з оригіналом.

Прийом диференціації значень тісно пов'язаний з прийомами синонімічної заміни та іншими способами контекстуальної заміни. Диференціація значень являє собою таку перекладацьку трансформацію, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається,

його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [58, с. 33], наприклад:

*When I was a kid, Grandpa Portman's **fantastic stories** meant it was possible to live a magical life* (Riggs, 2011) [70].

*Коли я був малим, **незвичайні історії** дідуся Портмана ставали для мене свідченням того, що людина може жити фантастично красивим життям, сповненим пригод* (Пер. О. Любенко, 2016) [69].

У цьому випадку при перекладі відбувається диференціація значення лексеми *fantastic*, дослівний та еквівалентний переклад якої передбачає використання словникового відповідника «фантастичний». Натомість, перекладач використовує слово *незвичайний* для перекладу цієї епітетної конструкції: *fantastic stories* – *незвичайні історії*. У цьому випадку підібраний такий варіант перекладу, який має значно менш експресивне забарвлення порівняно з оригіналом. Відповідно, тут присутня також генералізація та логізація вихідного епітету, унаслідок чого частина експресії й прагматичного ефекту при перекладі втрачаються.

Відповідно, контекстуальна заміна, як стратегія перекладу епітетних конструкцій у сучасному англomовному художньому дискурсі, передбачає використання прийомів генералізації та конкретизації, а також експресивізації та логізації значення вихідної одиниці.

Також розглянуто прийоми синонімічної заміни та диференціації значення, які досить часто використовуються перекладачем. З'ясовано, що деякі з таких прийомів використані при перекладі невдало, що стає на заваді еквівалентності перекладу, призводить до значних семантичних, стилістичних та прагматичних втрат.

Відтак, слід зауважити, що прийоми контекстуальної заміни слід застосовувати лише у тому випадку, якщо вони об'єктивно необхідні та уникати випадків логізації вихідної одиниці, які призводять до втрати авторських, okazіональних епітетів. Для читача такі втрати можуть виявитися вагомими й спричинять комунікативну невдачу при читанні тексту, коли читач не зрозуміє ідеї автора, мотивації персонажів тощо.

Окрім контекстуальної заміни використовуються також інші перекладацькі трансформації, зокрема – прийоми додавання (розширення) та вилучення, які призводять до змін у самій моделі епітетної конструкції, розширюючи, або ж, навпаки, звужуючи її.

Найчастіше серед розглянутих нами прикладів, перекладач О. Любенко вдається до прийому розширення вихідної епітетної конструкції, додаючи до її складу нові елементи, наприклад:

*I had just come to accept that my **life** would be **ordinary** when **extraordinary things** began to happen* (Riggs, 2011) [70].

*Я ще не змирився з тим, що моє **життя** буде **звичайним і буденним**, як **рантом** трапилися **речі незвичайні й небуденні*** [69].

У цьому прикладі в оригіналі тексту використовуються прості епітети *ordinary* / *extraordinary*, які утворюють антитезу – виражають протилежні значення. При перекладі стилістичний прийом антиномії зберігається, однак перекладач також використовує прийом диференціації значення – замість словникового відповідника англійських прикметників обирає синонімічний переклад: *звичайні й буденні* / *незвичайні й небуденні*. При цьому замість одного епітета перекладач використовує два, тобто розширює вихідну форму.

Така перекладацька трансформація цілком виправдана, адже задача перекладача тут полягала у відтворенні стилістичного прийому антитези. На мовному рівні антитеза підкріплена тим, що прикметники *ordinary* / *extraordinary* є парними та другий прикметник утворює протилежне першому прикметнику значення за допомогою префіксу *extra-*.

Натомість, в українській мові поширене використання лише прикметника *екстраординарний*, який є повним відповідником англійському прикметнику *extraordinary*. Обидва прикметники мають латинське походження. А от прикметник *ординарний* для української мови нетиповий, замість нього використовуються варіанти *звичайний*, *буденний*, *повсякденний* тощо. Саме тому перекладач вимушена була застосувати диференціацію значення та підбір синоніму для перекладу оригінального епітету, а для компенсації семантичної та стилістичної втрати

застосований прийом розширення. Ефект парності епітетів та стилістичний прийом антитези при цьому передані точно.

Прийом розширення простежується і в наступному прикладі, де простий епітет *magical* у епітетній конструкції *magical life* перекладено цілим поширеним словосполученням – *фантастично красиве життя, сповнене пригод*:

When I was a kid, Grandpa Portman's fantastic stories meant it was possible to live a magical life (Riggs, 2011) [70].

Коли я був малим, незвичайні історії дідуся Портмана ставали для мене свідченням того, що людина може жити фантастично красивим життям, сповненим пригод [69].

Точний відповідник, який забезпечив би еквівалентний переклад, у цьому випадку – це слово *магічний*. Однак перекладач значно розширює вихідну форму епітетної конструкції, додаючи до неї складні епітети *фантастично красивий, сповнений пригод*. Така зміна форми конструкції призводить до конкретизації та експресивізації вихідного епітету. У цьому випадку це – прийом компенсації певних контекстуальних втрат у тексті роману. Такі зміни у тексті перекладу не мають негативних наслідків, окрім деякого викривлення авторського стилю. Натомість, додавання елементів до епітетної конструкції у цьому випадку більш доступно доносить основну думку до читача. У цьому випадку спостерігаємо не просто прийом розширення, однак цілісну стратегію описового перекладу.

Описовий переклад, як правило, використовується у тому випадку, коли дослівний переклад неможливий, наприклад, за відсутності еквівалентів. У цьому ж випадку описовий переклад використовується виключно за рішенням перекладача, який свідомо відмовляється від використання словниково відповідника.

Розглянемо також наступний приклад перекладу епітетних конструкцій у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей»:

Every time he described them he'd toss in some lurid new detail: they stank like putrefying trash; they were invisible except for their shadows; a pack of squirming tentacles lurked inside their mouths and could whip out in an instant and pull you into their powerful jaws (Riggs, 2011) [70].

Щоразу, описуючи тих потвор, дід додавав якусь *огидну й моторошну* деталь: то вони смерділи, як купа *зогнилого* сміття, то вони були *невидимі* і можна було побачити лише їхні тіні, то у них в роті крилися *гнучкі* мацаки, які вони *блискавично* вистрелювали, щоби схопити свою жертву і затягнути у пащеку з *міцними* щелепами [69].

У цьому уривку використовується низка епітетів, кожен з яких передбачає свій набір перекладацьких трансформацій. Наприклад, епітет *lurid*, за «Cambridge Dictionary», має тлумачення «1) shocking in a way that involves sex or violence; 2) too brightly coloured» [67]. У цьому випадку перекладач використовує прийом диференціації значення та розширення вихідної форми епітетної конструкції та перекладає цей епітет як *огидну й моторошну*.

Епітетна конструкція *putrefying trash* передається у тексті перекладу як *купа зогнилого сміття*. Окрім розширення вихідної форми цієї конструкції, тут спостерігаємо також граматичну заміну. Так, епітет *putrefying* у цьому випадку є віддієслівним авторським прикметником, утвореним від дієслова *to putrefy* – «to decay, producing a strong, unpleasant smell» [67]. Епітет *putrefying* з граматичної точки зору має закінчення *-ing*, а отже виражає продовжувану дію, тоді як український відповідник *зогнилий* – навпаки, виражає вже завершену дію. Втім, такі перекладацькі трансформації у цьому випадку цілком доцільні, вони не призводять до семантичних або стилістичних втрат.

Епітет *invisible* у цьому реченні перекладений за допомогою еквівалентного перекладу як *невидимий*, а от конструкція *squirming tentacles* – *гнучкі мацаки* перекладена за допомогою диференціації значення, при цьому у перекладі присутня семантична неточність. Так, віддієслівний прикметник *squirming* в оригінальній епітетній конструкції утворений від дієслова *to squirm*, який тлумачиться у «Cambridge Dictionary» як «to move from side to side in an awkward way, sometimes because of nervousness, embarrassment, or pain» [60]. Відповідно, дослівний переклад такого прикметника – *той, що вигинається*, однак у перекладі використане слово *гнучкий*. Такий переклад має смислову помилку, а тому не є еквівалентним чи адекватним.

Окрім того, спостерігаємо випадок, коли роль епітету у вихідному тексті виконує іменникова конструкція *in an instant*. При перекладі у цьому випадку використовується граматична заміна – змінюється частина мови – іменник на прислівник *блискавично*. Окрім того, вихідна форма епітетної конструкції скорочується. Епітетна конструкція *powerful jaws* перекладається українською мовою за допомогою еквівалентного перекладу як *міцними щелепами*.

В окремих випадках спостерігається також прийом вилучення (скорочення) вихідної форми, яке, втім, використовується значно рідше за прийом розширення, наприклад:

*To have endured all the horrors he did, to have seen the worst of humanity and have your life made unrecognizable by it, to come out of all that the **honorable and good and brave person** I knew him to be – that was magical* (Riggs, 2011) [70].

*Пережити всі ті жахи, що випали на його долю, стати свідком найгірших проявів людської натури, які вщент спотворили його життя, і вийти зі всього цього **доброю і шляхетною людиною**, якою я його знав, – ось це було по-справжньому фантастичним* [69].

У цьому випадку епітетна конструкція (епітетний ланцюжок) *honorable and good and brave person* перекладена як *доброю і шляхетною людиною*, при цьому у перекладі відсутній один із використаних у вихідній конструкції прикметників – *brave*. Також використовується перестановка елементів – епітети *honorable and good* при перекладі міняють свої позиції на *доброю і шляхетною*. Вилучення частини епітетної конструкції у цьому випадку призводить до деяких семантичних втрат, оскільки думка автора передається не повністю. Оскільки об'єктивних причин для використання такої трансформації немає, то можна вважати такий переклад неадекватним, тобто таким, який є помилковим у цьому випадку.

Окрім вилучення як прийому трансформації мовної форми епітетної конструкції, також слід звернути увагу й на інший прийом – це повна реконструкція епітету, наприклад:

*That's **crazy**, Dad* (Riggs, 2011) [70].

*Це ж повна **бздур**, татку* [69].

У цьому випадку простий епітет *crazy*, виражений за допомогою прикметника, перекладається за допомогою діалектного іменника *бздура* (від польського *bzdura* – «дурниця, дурість, нісенітниця»). Такий діалектизм використовується на території західної України. У цьому випадку використання такої лексики для перекладу загальнолітературного прикметника *crazy* позначає такі перекладацькі прийоми, як граматична заміна (прикметник замінений на іменник), диференціація значення. На семантичному рівні застосовані прийоми конкретизації та експресивізації значення вихідної лексики.

Розглянемо також кількісні показники використаних прийомів перекладу епітетних конструкцій в українському перекладі роману Р. Рігза «Дім дивних дітей». У роботі розглянуто 80 прикладів перекладу епітетних конструкцій, окрім того, з'ясовано, який відсоток від загального числа прикладів становлять ті чи інші перекладацькі трансформації (з урахуванням того, що один приклад часто включає у себе кілька перекладацьких трансформацій (Додаток Д).

Аналіз показав, що найбільш частотним є еквівалентний переклад (30%), тоді як найчастіше використовуваною граматичною трансформацією є прийом розширення вихідної форми епітетної конструкції – 25%. Менш частотними є прийоми диференціації значення (15%) та граматичної заміни (12%). Прийом генералізації значення використовується у 7% прикладів, а конкретизації значення – у 6%. Прийом вилучення використовується у 5% від загального числа прикладів та є найменш представленим прийомом перекладу.

Таким чином, проаналізовані приклади перекладу епітетних конструкцій у художньому тексті сучасного англomовного роману свідчать про те, що такі часто вживані стилістичні засоби як епітет у творі Р. Рігза перекладаються за допомогою буквального (еквівалентного) перекладу, а також трансформаціями додавання (розширення), диференціації значення та граматичної заміни.

Узагальнюючи перекладацькі прийоми англomовних епітетів українською мовою, можна стверджувати, що перекладач зумів віднайти вдалі способи передачі стилістичного колориту роману Р. Рігза й передати образність та атмосферу художнього тексту, відтворити індивідуальний стиль письменника. Втім, у деяких

випадках зустрічаються приклади неадекватного та нееквівалентного перекладу, перекладацькі помилки, які можуть вести до значних семантичних, стилістичних та прагматичних втрат, а також відсутності розуміння читачем деяких елементів сюжету твору.

3.2. Принципи та труднощі перекладу епітетних конструкцій у романі Ренсома Ріггза «Дім дивних дітей»

При перекладі епітетних конструкцій англійської мови українською виникають і певні перекладацькі труднощі, які пов'язані, передусім, з дивергентними ознаками деяких епітетних моделей у двох мовах.

Відтак, звернемося до особливостей перекладу фразових та зворотніх епітетів англійської мови, які за свою формою є безеквівалентними для української мови. Фразові епітети, крім того, зазвичай є індивідуально-авторськими, тому знайти їхній відповідник у словнику неможливо. Для їх перекладу перекладач має застосувати творчий підхід, креативність, наприклад:

*I told him that a **made-up story** and a fairy tale were the same thing, and that fairy tales were for **pants-wetting babies**, and that I knew his photos and stories were fakes* (Riggs, 2011) [70].

Я відказав йому, що вигаdana історія та казка – це одне й те саме, що казки придумуються для маленьких сцикунів і що тепер я впевнений: його фотографії та історії – це цілковита неправда [69].

У цьому уривку використовуються такі фразові епітети, утворені шляхом голофразису, як *a made-up story* та *pants-wetting babies*. Голофразис в українській мові використовується рідко та лише в окремих випадках. При перекладі він переважно також не зберігається.

Відтак, у цьому випадку труднощі перекладу фразового англомовного епітету перекладач долає через використання аналогового перекладу: *a made-up story* – *вигаdana історія*. «Cambridge Dictionary» визначає слово *made-up* таким чином: «а

made-up story or report has been invented and is untrue» [67]. В українській мові відповідником цієї лексеми є слово «вигаданий».

Складнішим є переклад виразу *pants-wetting babies*, адже він не має словникової дефініції. Перекладач використовує варіант *маленькі сцикуни*, який стилістично не відповідає оригінальному епітету. Вислів *pants-wetting babies* не містить грубого відтінку, який присутній у перекладеному варіанті. Цілком імовірно, що тут доцільніше було б використати прийом зниження експресивності вихідної одиниці. Епітет *pants-wetting* може бути навіть опущений або замінений на інший, схожий за сенсом, наприклад: *малюки, які ще пішки під стіл ходять*. Таким чином, відбувається компенсація вихідного значення, при цьому уникається додавання до вислову тих стилістичних ефектів, які відсутні у вихідному тексті.

Загалом, фразові епітети складно перекладати саме через їх лаконічність. Голофразис, який становить основу таких лексем, дозволяє поєднати кілька слів, при цьому залишаючи досить коротку форму висловлювання. Українською мовою відтворити такі епітети, зберігши їх лаконічність неможливо. Окрім того, аналіз тексту перекладу роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» показав, що перекладач ще й вдається до експлікації таких виразів, щоб додати експресії, наприклад:

*My eyes were glued to her haunting, **doll-like face*** (Riggs, 2011) [70].

*Я прикипів поглядом до **химерного лялькового обличчя** дівчинки* [69].

Тут використовується фразовий епітет *doll-like face*, який стисло та ємно описує зовнішність дівчинки. Перекладач використовує такий варіант перекладу – *химерне лялькове обличчя*. Тут слово *химерний* є варіантом перекладу лексеми *haunting*, хоча й не відповідає йому за значенням. Слово *haunting*, відповідно до словника, означає «1) beautiful, but in a sad way and often in a way that cannot be forgotten; 2) staying in the mind» [67]. Натомість, фразовий епітет *doll-like* перекладений як ляльковий, при цьому семантичне значення елементу *like* втрачається. Найбільш точним, однак надто поширеним порівняно з оригіналом, був би переклад *наче лялькове*, або *схоже на лялькове*.

Загалом, при перекладі роману українською мовою часто виникає проблема збереження лаконічності висловлювань при перекладі. Англійські епітети значно

більш стислі та короткі, адже це дозволяє сама специфіка англійської мови. Натомість, український переклад часто є більш розлогим, оскільки українські слова довші, або ж деякі типи міжслівного зв'язку, які використовуються в англійській мові, недоступні для української.

Розглянемо ще один приклад перекладу фразових епітетів у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей» та звернемо увагу на спробу перекладача добитися еквівалентності у кількості слів в реченні:

*He'd spent half his life collecting them, traveling to **out-of-state gun shows**, going on **long hunting trips**, and dragging his reluctant family to rifle ranges on sunny Sundays so they could learn to shoot (Riggs, 2011) [70].*

*Півжиття збирав він ту колекцію, подорожуючи до інших штатів на **виставки-продажі**; дід часто вирушав у **тривалі мисливські подорожі** і тягав родичів до стрілецького туру, щоби вони навчилися стріляти [69].*

У цьому уривку з роману використовується фразова епітетна конструкція *out-of-state gun shows*. Перекладач дає такий варіант перекладу: *виставки-продажі*. При цьому втрачені такі елементи вихідного висловлювання, як *out-of-state* та *gun*. Збережене лише значення виставки *show*. Пожертвувавши складними для перекладу елементами перекладач зберіг лаконічність висловлювання. Втрата частини семантичного значення вихідної одиниці тут відіграє роль, адже з перекладу не зрозуміло, що мова йде саме про виставки зброї, окрім того – такої, що вже вийшла з ладу. Втім, тут може відігравати роль компенсаторний ефект контексту – адже і до цього висловлювання у тексті твору, і після нього містяться згадки про зброю, тож читач може здогадатися про це з контексту.

У той же час, труднощів з перекладом ланцюжкової епітетної конструкції *long hunting trips* – *тривалі мисливські подорожі* не виникає, адже ця модель епітетної конструкції має конвергентні ознаки та має свій граматичний еквівалент в українській мові.

Ще одну перекладацьку трудність при роботі з романом Р. Ріггза «Дім дивних дітей» становлять зворотні або інвертовані епітети. Така епітетна конструкція досить поширена в англійській, вона будується на алогічному співвідношенні

означення та означуваного. При її перекладі також можуть виникати певні труднощі, наприклад:

Then again, my grandfather was not known as a teller of jokes (Riggs, 2011) [70].

До того ж, мій дідो не мав репутації такого собі жартівника [69].

У цьому випадку використовується такий інвертований епітет як *a teller of jokes*. Українською мовою він перекладений як *такий собі жартівник*. При цьому втрачається вихідна модель епітетної конструкції (адже вона не притаманна українській мові), однак в цілому зберігається сенс та стилістична функція у тексті.

Відтак, знання структурного типу епітету певною мірою спрощує процес його перекладу, проте перекладач стикається з низкою труднощів, пов'язаних з унікальністю ідіостилю кожного письменника, особливостями мовної культури та іншими лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами. Одним із таких факторів є саме передача лаконічності англomовних епітетних структур, уникнення описового перекладу, прийому експлікації вихідного висловлювання, що веде до надлишковості слів у перекладі. Це явище відоме перекладознавцям та перекладачам як зміна об'єму тексту при перекладі. Особливо це актуально саме при роботі з фразовими епітетами та схожими до них за своєю властивістю лаконічності англomовними виразами.

Для передачі змісту тексту перекладачеві доводиться використовувати слова, частина з яких мають описовий характер. Не завжди вдається абсолютно точно, коректно і коротко висловити думку автора вихідного тексту. Тому перекладений текст виявляється дещо більшим за обсягом. Це ми спостерігаємо й на прикладі перекладу роману Р. Рігза «Дім дивних дітей», як от: *pants-wetting babies* – *малюки, які ще пішки під стіл ходять*. Передаючи стилістичне забарвлення висловлювання, відтворюючи його сенс та функцію в тексті, перекладач часто отримує значно більший за обсягом вираз, аніж в англomовному оригіналі. У той же час, якщо скоротити вислів при перекладі, прагнучи зберегти його форму, може постраждати його прагматичний та функціональний потенціал, сенс та стилістичний ефект у тексті твору. Вирішення цієї дилеми – вагома трудність англо-українського

перекладу, у тому числі й під час перекладу деяких моделей епітетних конструкцій, які характеризуються вираженими дивергентними ознаками.

Деякі короткі іншомовні слова або фрази при перекладі можуть мати довшу синтаксичну конструкцію, що явно обтяжує та подовжує текст. У такому разі перекладачеві варто підшукувати менш довгі, але ємніші за змістом еквіваленти. У професійному художньому перекладі необхідно керуватися трьома основними принципами: правильна передача сенсу, грамотність та лаконічність. Також дуже важливо стежити за тим, щоб не ускладнювати та не перевантажувати вихідний текст при перекладі.

Вимога лаконічності має на увазі максимально короткий переклад оригінального тексту зі збереженням його сенсу. Слід враховувати, що у разі перекладу текстів з англійської на українську, вихідний текст буде коротшим на 10-30%. Це вважається допустимою нормою, оскільки українські слова довші на 10-30%, а більшість англійських слів та конструкцій мають багатослівні відповідники [59]. Професійний перекладач повинен прагнути дотримання цих відсоткових співвідношень, що є одним із принципів перекладу й для художнього тексту.

У випадку з художнім текстом дотримання принципу лаконічності перекладу та його відповідності довжині оригінального тексту відіграє важливу роль ще й тому, що лаконічність є не тільки ознакою англійської мови загалом, але також може бути й визначною ознакою індивідуального авторського стилю цього письменника.

3.3. Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення еквівалентності при перекладі епітетних конструкцій

Окремо слід звернути увагу на різноманітні перекладацькі трансформації, які використовуються при перекладі англійських епітетних конструкцій у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей». Загалом, одна з найбільш використовуваних трансформацій при перекладі епітетних конструкцій – це прийом експлікації, який полягає у розширенні вихідної форми епітету. Однак, це не єдина трансформація, яка зустрічається при перекладі.

Передусім, трансформації відбуваються на граматичному рівні, зокрема – це граматичні трансформації, які можуть відбуватися через відмінності у граматиці двох мов. Часто це призводить і до більшого об'єму тексту перекладу у тому числі, наприклад:

That's why he got so big and fat! (Riggs, 2011) [70].

Через це він став таким великим та товстим! [69].

У цьому прикладі використовується дослівний переклад, відсутні будь-які вагомні зміни при перекладі, однак український варіант цього речення все ж є об'ємними за оригінал. Це пов'язано з тим, що українські лексеми відмінюються та набувають відповідних закінчень – тут вони мають закінчення *-им* відповідно до відмінювання використаних прикметників за орудним відмінком: *великим та товстим*. В англійській мові слова не відмінюються за відмінками, не мають закінчень, тому вихідний текст природньо є лаконічнішим.

До граматичних заміни може належати й зміна частини мови при перекладі. Наприклад, у наступному уривку використовується ланцюжкова епітетна конструкція *the small, somnolent beach town*, у якій присутній такий граматичний прийом англійської мови як «noun cluster»: *beach town*. Тут іменник *beach* виконує функцію прикметника поряд з іншими прикметниками (*small, somnolent*):

There are three Smart Aids in Englewood, the small, somnolent beach town where I live (Riggs, 2011) [70].

В Енглвуді, маленькому й дрімотному прибережному містечку, де я живу, є три аптеки мережі «Кмітливий помічник» [69].

Переклад використовує такий варіант відтворення цієї епітетної конструкції українською мовою – *маленьке й дрімотне прибережне містечко*. Іменник *beach* тут перетворюється на прикметник *прибережний*, такий чином відбувається граматична заміна, яка допомагає перекладачеві створити більш адекватний та еквівалентний переклад. Окрім того, зміна граматичної форми слова також тягне за собою й зміну його сенсу – *beach* буквально означає *пляж*, тоді як при перекладі використовується значення *берег – прибережний*. Тут використовується прийом логічного розвитку, адже пляж означає наявність берегу, а тому й містечко є прибережним.

Часто використовується не тільки якийсь один тип перекладацької трансформації, а ціла їх низка. Це пов'язано з труднощами перекладу англомовних епітетних конструкцій українською мовою, наприклад:

“You must think I’m pretty dumb, Grandpa” (Riggs, 2011) [70].

Діду, ти, напевне, гадаєш, що я зовсім дурний [69].

У цьому прикладі епітетна конструкція *pretty dumb* перекладається як *зовсім дурний*. В оригіналі використовується прислівник *pretty*, який інтенсифікує значення прикметника *dumb*. Відповідно до словникового визначення, цей прислівник означає «quite, but not extremely» [67]. В українській же мові використовується прислівник *зовсім*, який, навпаки, має значення «сильно». Відтак, при перекладі використовується підсилення значення вихідної лексеми, тоді як більш доцільним був би переклад висловлювання *pretty dumb* як *дурненький*, або *дуркуватий*.

Використовуються при перекладі епітетних конструкцій і трансформації перестановки, коли вихідне епітетне висловлювання розривається й у перекладі розташовується в різних місцях речення, наприклад:

It was a one-way ticket (Riggs, 2011) [70].

Квиток він мав лише в один бік [69].

Вираз *a one-way ticket* в англійській мові сталий, він може навіть використовуватися у переносному значенні, наприклад, як «безповоротний момент у житті». В українській мові відповідником цьому висловлюванню є *квиток в один кінець*. При перекладі ж це стале висловлювання розривається – лексема *квиток* винесена на початок інвертованого речення, тоді як інша частина виразу розташована у його кінці. Таке перекладацьке рішення допустиме, однак воно не апелює до сталого вислову, який присутній як в англійській, так і в українській мовах. Тим більше, що за контекстом роману цей вираз може мати саме переносне значення, адже герой твору не просто купує квиток, однак і приймає рішення їхати на пошуки пригод без надії повернутися.

У наступному уривку використовується складна епітетна конструкція *an unofficial brains-for-brawn trade agreement*, яка має ознаки ланцюжкового епітету й при цьому включає у свою структуру фразовий епітет *brains-for-brawn*:

The cooperation part was an unofficial brains-for-brawn trade agreement we'd worked out in which I helped him not fail English and he helped me not get killed by the roided-out sociopaths who prowled the halls of our school (Riggs, 2011) [70].

Щодо співпраці ми виробили угоду «мозок в обмін на м'язи», згідно з якою я допомагав йому не провалити англійську, а Рікі захищав мене від хуліганістичних дебілів, які вешталися коридорами нашої школи у пошуках здобичі [69].

Епітетна конструкція *an unofficial brains-for-brawn trade agreement* перекладена українською мовою як угода «мозок в обмін на м'язи». При цьому опущений елемент вихідної конструкції *unofficial*, а також без перекладу залишається й елемент вихідного епітету *trade*. Фразовий епітет *brains-for-brawn* перекладений через описовий переклад як *мозок в обмін на м'язи*, при цьому використаний прийом експлікації, хоча перекладач і намагається максимально зберегти вихідну форму. Загалом, такий переклад є еквівалентним, хоча через опущення несуттєвих для сенсу висловлювання елементів вихідного тексту перекладачеві навіть вдалося скоротити україномовне висловлювання порівняно з оригіналом. Однак таке перекладацьке рішення має компенсаторну функцію, адже воно компенсує надлишок слів у іншій частині того ж речення.

У наведеному прикладі використовується ще один фразовий епітет – *the roided-out sociopaths*. Вислів *roided-out* загалом належить до сленгової лексики та не зафіксований у словниках літературної англійської мови. Натомість, словник сленгової лексики «Urban Dictionary» надає таку дефініцію: «one, usually a male, who has become overly muscular and aggressive or belligerent through use of steroids» [68]. Відтак, цей вислів може мати значення «накачаний», «качок» в українській мові, адже мова йде про фізично розвинутих, спортивної статури молодиків.

У перекладі використовується варіант *хуліганістичних дебілів*, який вважаємо невдалим зразком перекладу епітетної конструкції. Передусім, перекладач опускає семантику сленгової лексеми *roided-out*, натомість використовує прийом диференціації значення, використовуючи вислови *хуліганістичний* та *дебіл*. При цьому, слід зауважити, що використання медичного діагнозу у якості лайки не виправдане ані вихідним текстом, ані толерантним підходом до перекладу. У вихідному тексті

також використовується медичний термін *sociopaths*, однак він не використаний як лайливе слово, а вказує на тип поведінки людей, про яких йде мова – це непристосовані до мирного життя в соціумі люди. Тож, більш доцільним варіантом перекладу цієї епітетної конструкції вважаємо такий вислів – *качки-хулігани*. Тут дотримується сленговий характер вислову (адже слово *качки* в українській мові належить до сленгової лексики), та навіть зберігається фразова форма з використанням голофразису.

Деякі фрагменти роману Р. Ріггза «Дім дивних дітей» насичені епітетами, які мають різні моделі та особливості. Переклад таких фрагментів вимагає значних зусиль від перекладача, наприклад:

It stared back with eyes that swam in dark liquid, furrowed trenches of carbon-black flesh loose on its hunched frame, its mouth hinged open grotesquely so that a mass of long eel-like tongues could wriggle out (Riggs, 2011) [70].

Воно витріщалося на мене очима, що плавали в темній рідині; з його згорбленого кістяка звисали складки волохатої чорної, як смола, шкіри, а із роззявленої пащі стирчала, звиваючись, купа язиків, схожих на вузрів [69].

У цьому виразі використовуються такі типи епітетних конструкцій англійської мови:

- 1) прості одининні епітети: *dark liquid* – темна рідина, *hunched frame* – згорблений кістяк;
- 2) фразові епітети: *furrowed trenches of carbon-black flesh* – складки волохатої чорної, як смола, шкіри;
- 3) двоступеневі епітети: *mouth open grotesquely* – роззявлена паща;
- 4) ланцюжки епітетів: *long eel-like tongues* – купа язиків, схожих на вузрів.

У тексті перекладу здійснені перестановки деяких конструкцій, що дозволяє перекладачеві зробити більш гармонійний переклад українською мовою. Для перекладу епітетних конструкцій використані дослівний переклад (*dark liquid* – темна рідина), конкретизація значення (*hunched frame* – згорблений кістяк), прийом перестановки та експлікації вихідної форми (*furrowed trenches of carbon-black flesh* – складки волохатої чорної, як смола, шкіри; *eel-like tongues* – язики, схожі на вузрів),

опущення та зниження експресивності вихідної конструкції (*mouth open grotesquely* – *роззявлена паща*). Перекладач вдається до низки перекладацьких трансформацій, а деякі елементи англомовних епітетних конструкцій опускаються. Загалом, переклад аналізованого уривку цілком еквівалентний, не дивлячись на деякі зміни, які здійснив перекладач при перекладі тексту українською мовою.

Також перекладацькі трансформації використовуються й для перекладу зворотних (інвертованих чи обернених) епітетів, як у наступному прикладі:

*There was no moon and no movement in the underbrush but our own, and yet somehow I knew just when to raise my flashlight and just where to aim it, and for an instant in that narrow cut of light I saw a face that seemed to have been transplanted directly from **the nightmares of my childhood*** (Riggs, 2011) [70].

*Місяця на небі не видно, і в чагарниках не чути жодного іншого руху, окрім нашого, однак якимось чином я здогадався, коли треба підняти ліхтарик і куди спрямувати його промінь. І на мить у вузькому промені світла я побачив лице, яке начебто перенеслося сюди з **найстрашніших кошмарів мого дитинства*** [69].

Тут використовується інвертований епітет *the nightmares of my childhood*, утворений за моделлю N + of + N. Така структура побудови висловлювання притаманна англійській мові та залежить від типів зв'язку слів у англійських висловлюваннях. Натомість, переклад такої епітетної конструкції потребує застосування трансформаційного перекладу.

У наведеному нами уривку з перекладу роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» українською мовою використаний такий переклад англомовної інвертованої епітетної конструкції: *найстрашніших кошмарів мого дитинства*. Перекладач експлікує вихідну конструкцію, додаючи до неї прикметник *найстрашніший*. Загалом, цей епітет тут надлишковий, оскільки він повторює значення лексеми *nightmares*.

Відтак, при перекладі англомовних епітетних конструкцій українською мовою використовується низка перекладацьких трансформацій. На граматичному рівні використовується граматична заміна, на синтаксичному рівні – перестановка елементів вихідної конструкції при перекладі. Найбільше спостерігається

трансформацій на семантичному рівні – це синонімічний переклад, модуляція або смисловий розвиток, диференціація, конкретизація або генералізація значення вихідної лексеми, підсилення або зменшення експресивності вихідної одиниці при перекладі тощо.

Використання перекладацьких трансформацій є запорукою еквівалентності перекладу, адже такі перекладацькі рішення переважно виправдані та дозволяють наблизити англійський текст до українського читача, адаптувати його до особливостей української мови та уникнути кальки й буквалізму при перекладі, які здатні спотворити художній текст та призвести до вагомих смислових та естетичних втрат.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження вивчені теоретичні та практичні аспекти перекладу епітетних конструкцій у художньому англomовному тексті, унаслідок чого зроблено наступні висновки:

1. Епітет визначено у роботі як художнє означення, яке виділяє у зображуваному явищі або предметі його характерну ознаку або рису і викликає певне ставлення читача до нього. Зазвичай, епітети виражаються прикметниками, дієприкметниками, прислівниками, рідше – дієсловами, іменниками.

2. У теоретико-методологічній частині дослідження розглянуті сучасні підходи до визначення і дослідження епітетів, а також питання їх класифікації у сучасній лінгвістиці й літературознавстві. З'ясовано, що існують прості та складні епітети, епітети зорові, слухові, нюхові, а також живописні та психологічні. Деякі вчені виділяють також характерологічні або пояснювальні і підсилювальні епітети, постійні, контекстуально авторські та прикрашаючі епітети.

3. Аналіз специфіки художнього тексту з точки зору його як об'єкта перекладу, показав, що основні особливості та складності перекладу такого типу текстів полягають в їх образності, яскравій стилістичній забарвленості, використанні безлічі тропів, необхідності для перекладача майстерно передати авторський задум, ідею твору, зберегти ідіостиль письменника. Крім того, звернуто увагу на специфіку перекладу епітетів як невід'ємного компонента художнього тексту, основні підходи і прийоми перекладу цього виразного засобу.

Вивчення методології перекладу художніх текстів показало, що перед тим, як починати перекладати художній твір, перекладач має, перш за все, проаналізувати його особливості, а саме структуру художнього тексту на лексичному, семантичному, стилістичному рівнях. Перекладачеві необхідно прочитати художній твір, вникнути у його суть, зрозуміти, що хотів донести до читачів автор, а потім вже починати перекладати. Перекладачам художніх творів, як і письменникам, необхідний багатосторонній життєвий досвід, знання проблем художнього перекладу, а саме: співвідношення контексту автора і контексту перекладача,

проблема точності й вірності, збереження національного забарвлення, проблема передачі історичного колориту твору, проблема дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу, проблема передачі часової дистанції, проблема передачі рис літературного напрямку та ін., а також вирішення цих проблем.

4. Аналіз індивідуального стилю Р. Рігза показав, що автор використовує у своєму творі промовисті імена, будує хронотоп твору відповідно до сюжету переміщень у часі, використовує безліч історичних посилань та алюзій у тексті роману, часто використовуючи для цієї мети гру слів, власні назви, метафори та інші художні прийоми. Одними з основних художніх засобів роману Р. Рігза «Дім дивних дітей» є метафори, порівняння, а також епітети. Вивчення особливостей перекладу епітетів цього роману дозволить проаналізувати не тільки особливості функціонування епітетів у текстах сучасного англomовного фентезі, але також визначити труднощі перекладу різних типів епітетів англійської мови.

Кількісний та статистичний аналіз показав, що найбільш частотним типом епітетних конструкцій у романі Р. Рігза «Дім дивних дітей» є одиничні епітети, які становлять 58% від загального числа досліджених одиниць. Інші типи епітетних конструкцій значно поступаються групі одиничних епітетів у частотності. Так, двохступеневі епітети становлять 17% та є другою за частотністю групою епітетних конструкцій у романі Р. Рігза. Фразові епітети, які належать до дивергентних ознак англomовних епітетних конструкцій, становлять 8%, парні епітети складають 7%. Ланцюжки епітетів та обернені епітети становлять по 5% від загального числа досліджених прикладів.

5. Порівняльний аналіз україномовних та англomовних епітетних конструкцій дозволив виявити конвергентні та дивергентні ознаки таких конструкцій. До конвергентних ознак віднесені такі моделі як одиничні, парні, ланцюжкові та двохступеневі епітетні конструкції. Натомість, дивергентними ознаками англomовних епітетних конструкцій є фразові та інвертовані (обернені) епітетні конструкції, які не мають аналогів в українській мові. Конвергентні та дивергентні ознаки епітетних конструкцій є важливим аспектом їх дослідження у контексті перекладу, оскільки

від того, наскільки наближені за структурою ці конструкції у двох мовах залежить вибір перекладацької стратегії.

б. Вивчення способів та методів відтворення епітетних конструкцій у романі Р. Рігза «Дім дивних дітей» показало, що для перекладу епітетів використовуються еквівалентний переклад, а також низка різноманітних перекладацьких трансформацій. Еквівалентний переклад дозволяє зберегти образність, однак такий спосіб перекладу не завжди доступний перекладачеві, а у деяких випадках перекладач свідомо відходить від тексту оригіналу, керуючись низкою можливих причин – від вимог стилю, жанру твору до власних естетичних уподобань.

Контекстуальна заміна, як стратегія перекладу епітетних конструкцій у сучасному англomовному художньому дискурсі, передбачає використання прийомів генералізації та конкретизації, а також експресивізації та логізації значення вихідної одиниці. Також розглянуто прийоми синонімічної заміни та диференціації значення, які досить часто використовуються перекладачем. З'ясовано, що деякі з таких прийомів використані при перекладі невдало, що стає на заваді еквівалентності перекладу, призводить до значних семантичних, стилістичних та прагматичних втрат.

Окрім того, у роботі розглянуто особливості використання прийомів вилучення та додавання як засобів перекладу епітетних конструкцій. Кількісний аналіз показав, що такі часто вживані стилістичні засоби як епітет у творі Р. Рігза перекладаються за допомогою буквального (еквівалентного) перекладу, а також трансформаціями додавання (розширення), диференціації значення та граматичної заміни. Загалом, перекладач зумів віднайти вдалі способи передачі стилістичного колориту роману Р. Рігза й передати образність та атмосферу художнього тексту, відтворити індивідуальний стиль письменника. Однак, у деяких випадках зустрічаються приклади неадекватного та нееквівалентного перекладу, перекладацькі помилки, які можуть вести до значних семантичних, стилістичних та прагматичних втрат, а також відсутності розуміння читачем деяких елементів сюжету твору.

У роботі зроблено висновок про те, що прийом нейтралізації (логізації) у перекладі епітетів недоречний, оскільки порушує систему образів, створюваних авторів художнього тексту. У цілому, в ході дослідження були виконані всі поставлені завдання дослідження, в наслідок чого досягнута його основна мета. Перспективами подальших досліджень може стати аналіз основних перекладацьких трансформацій при перекладі різних семантичних та структурних груп англомовних епітетів художнього тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. Санкт-Петербург: Издательство «Союз», 2001. 288 с.
2. Аношкова Т. А. Особенности перевода образных средств в англоязычном научном стиле. *Молодой ученый*. 2014. №8. С. 938–941.
3. Арешенков Ю. О. Основи лінгвістичних досліджень: Матеріали до спецкурсу для студентів філологічних спеціальностей. Кривий Ріг: КрДПУ, 2006. 50 с.
4. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Ленинград: Просвещение, 1981. 295 с.
5. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватность и эквивалентность перевода. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
6. Барчишина І. Енжамбеман як засіб емфатизації епітетних структур у поетичних творах М. Волошина та В. Свідзінського. *Слово і час*. 2013. № 2. С. 60–67.
7. Било В. І. Дефініційний аналіз слова-імені концепту OFFER. *Сучасна наука в мережі Internet*. 2013. URL: <https://int-konf.org/en/2013/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-25-27-02-2013-r/66-bilo-v-i-definitisijnij-analiz-slova-imeni-kontseptu-offer>
8. Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста. Москва: Тезаурус, 2001. 224 с.
9. Ващенко В.С. Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка. Дніпропетровськ, 1982. 82 с.
10. Веселовский А. Н. Из истории эпитета. *Историческая поэтика*. Москва, 1989. 648 с.
11. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. Москва: Высшая школа, 1989. 405 с.
12. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. Москва, 1989. 404 с.

13. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
14. Витоните И. П. Сочетание слов в функции препозитивного определения и вопрос об их лексикализации. *Ученые записки Ленинградского государственного университета*. Ленинград, 1959. № 253. Вып. 45. С. 35–49.
15. Волынский П. К. Основы теории литературы. Москва: Научн. мнение, 1967. 365 с.
16. Волковинський О. С. Епітет як носій та елемент стилю. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*. 2013. Вип. 21. С. 272–277.
17. Волковинський О. С. Поетика епітета: монографія. Кам'янець Подільський: ФОП Сисин О. В., 2011. 350 с.
18. Волощук М. Эпитетные структуры в повести Л. Толстого «Смерть Ивана Ильича». *Studia Methodologica*. Тернопіль: ТНПУ, 2012. Вип. 34. С. 192–200.
19. Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Київ: Вища школа, 2015. Вип. 20. С. 155–166 с.
20. Галич А., Назарец В., Васильев Е. Теория литературы: учебник. Москва: Просвещение, 2001. 488 с.
21. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка. Москва: Либроком, 2014. 336 с.
22. Голуб И. Б. Стилистика русского языка: учебное пособие. 11-е изд. Москва: Айрис-пресс, 2010. 448 с.
23. Грабовецька О. С. Епітетна конструкція у художньому перекладі (на матеріалі української та англійської мов): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2003. 22 с.
24. Гурдуз А. Принципи міфопоетики трилогії Ренсома Риггза про дивних дітей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки*. 2017. Квітень. Вип. 1(19). С. 80–84.

25. Заяць В. М., Заяць М. М. Методи зіставлення статистичних характеристик при формуванні вибірок у лінгвістиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 673: Інформаційні системи та мережі. С. 296–305.
26. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Ленинград: Наука (Ленинградское отделение), 1977. 404 с.
27. Каламбет Я. І. Лексичні трансформації в науково-технічному перекладі. *Молодий вчений*. 2018. № 4(2). С. 568–571.
28. Калашник В. С. Епітет у поетичному ідіостилі Василя Стуса. *Людина та образ у світі мови: вибрані статті*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 368 с.
29. Квятковский А. П. Поэтический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1966. 376 с.
30. Козлянинова Ж. П. Стилистическая роль эпитета в поэзии Джона Китса. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30 (69), № 1, Ч. 1. С. 67–74.
31. Комиссаров В. К. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
32. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
33. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: «Нова книга», 2001. 448 с.
34. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
35. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах: дис... доктора філол. наук. Львів, 2001. 512 с.
36. Левинбук П. Р. Английские атрибутивные сочетания, содержащие препозитивно премыкающее определение. *Ученые записки Московского государственного педагогического института иностранных языков*. Москва, 1957. Т. 15. С. 188–190.
37. Левицкая Т. Р., Фитерман А. Н. Проблемы перевода (на материале современного английского языка). Москва: Междунар. отношения, 1976. 206 с.

38. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. Москва: Издательство иностранной литературы, 1960. 436 с.
39. Мезенин С. М. Образные средства языка. Москва, 1984. 163 с.
40. Мизак А. А. Субстантивные словосочетания с препозитивным атрибутом в английском языке и соответствующие конструкции в украинском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.663. Киев, 1969. 16 с.
41. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик. Киев: Ника-Центр, 1999. 160 с.
42. Мухин А. М. О категории падежа в современном английском языке. *Вопросы языкознания*. 1957. № 2. С. 19–30.
43. Онопрієнко Т. М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови: автореф. дис. ... канд. філ. наук. Харків, 2002. 134 с.
44. Потоцкая Н. П. Стилистика современного французского языка. Москва: Высшая школа, 1974. 247 с.
45. Ремнёва М. Л., Чернец Л. В. Теория литературы: Анализ художественного произведения. URL:
<http://www.philol.msu.ru/~tezaurus/library.php?view=c&course=3&raz=4&pod=3//2009>
46. Реформатский А. А. Введение в языковедение. Москва: Аспект-Пресс, 2000. 536 с.
47. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Междунар. отношения, 1974. 216 с.
48. Рудика Н. С. Метод компонентного аналізу в зіставних дослідженнях. *Магістеріум. Мовознавчі студії*. 2016. Вип. 62. С. 74–76.
49. Серебренников Б. А. Всякое ли сопоставление полезно? *Рус. яз. в науц. шк.* 1957. № 2. С. 10.
50. Сімонок В. П. Лексичні запозичення в українській мові: історико-соціолінгвістичний аспект. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2015. Кн. 1. С. 89–94.
51. Степанов Ю. С. Французская стилистика. Москва, 1965. 355 с.
52. Тимофеев Л. И. Основы теории литературы. Москва, 1971. 464 с.

53. Турсунова Л. К проблеме классификации эпитетов. *Сб. научн. трудов МГПИЯ им. М. Горького. Вопросы романо-германской филологии*. Москва, 1974. Вып. 75. С. 67–89.

54. Турсунова Л. А. Структурные типы и стилистические функции эпитета в языке английской художественной литературы XX века: автореф. дис... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 1974. 23 с.

55. Ференц Н. С. Основы литературоведения: учебник. Київ: «Знання», 2011. 431 с.

56. Хамматова С. Р. Особенности прагматики перевода художественного произведения. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. № 24 (239). Вып. 57. 2011. С. 276–278.

57. Чижик-Полейко А. И. Стилистика русского языка. Воронеж: ИВУ, 1962. Ч.1. 114 с.

58. Яблочникова В. О. Перекладацька адекватність та еквівалентність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 1. С. 177–179.

59. 9 ошибок последовательного перевода. *Бюро перекладів «Юнона»*, 2021. URL: <https://unona.com.ua/blog/9-slozhnostej-pri-posledovatelnom-perevode/>

60. Anderman G. M., Rogers M. Translation Today: Trends and Perspectives, *Multilingual Matters*. 2003. 232 p.

61. Galperin I. R. Stylistics. Moscow, 1971. 313 p.

62. Soshalskaya E. G., Prokhorova V. I. Stylistic Analysis. Moscow: Higher School, 1976. 155 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

63. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Советская энциклопедия, 1969. 571 с.

64. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

65. Конвергенція (лінгвістика). *Знаймо*. URL: <https://znaimo.com.ua/>

66. Ренсом Рігз. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ренсом_Рігз

67. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>

68. Urban Dictionary. URL:

<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=ROIDED%20OUT>

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

69. Рігз Р. Бібліотека душ. Немає виходу з дому дивних дітей / пер. з англ. О. Любенко. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 480 с.

70. Riggs R. *Miss Peregrines's Home for Peculiar Children: A Novel*. Philadelphia: Quirk Books, 2011. 352 p.

ДОДАТКИ

Мовні засоби ідіостилю у романі Р. Ріггза «Дім дивних дітей»

Текст роману	Мовні засоби
<i>The peculiarity for which <u>they'd been hunted</u> was simply their <u>Jewishness</u> (Riggs, 2011).</i>	Історична стилізація
<i>They were <u>orphans of war</u>, washed up on that little island in a tide of blood (Riggs, 2011).</i>	Історична стилізація, метафора
<i>What made them amazing wasn't that they had miraculous powers; that they had escaped <u>the ghettos and gas chambers</u> was miracle enough (Riggs, 2011).</i>	Історична стилізація
<i>It was a stupid comparison, anyway – <u>hollowgast</u> were scarier, and probably deadlier, than any movie monster (Riggs, 2011).</i>	Гра слів
<i>Bronwyn opened her coat and said, "I'd like you to meet the second-to-last uncaptured ymbryne, <u>Miss Alma Peregrine</u>" (Riggs, 2011).</i>	Промовисте ім'я
<i>The lady in front there, that's <u>Miss Avocet</u> (Riggs, 2011).</i>	Промовисте ім'я
<i><u>Bronwyn Bruntley</u>, berserker, taster of blood, didn't know her own strength until the night she snapped her rotten stepfather's neck (Riggs, 2011).</i>	Промовисте ім'я
<i>I felt even more cheated when I realized that most of Grandpa Portman's best stories couldn't possibly be true (Riggs, 2011).</i>	Виклад від першої особи
<i>I felt even more cheated when I realized that most of Grandpa Portman's best stories couldn't possibly be true (Riggs, 2011).</i>	Персоніфікація

<p><i>And he'd shamble after me <u>like an old-time movie monster</u> until I ran away laughing (Riggs, 2011).</i></p>	<p>Порівняння</p>
<p><i>They were <u>brittle and peeling</u> – smaller than I remembered, too – and looking at them now, as an almost adult, it struck me how <u>blatant the fakery</u> was (Riggs, 2011).</i></p>	<p>Простий, однослівний епітет</p>
<p><i>Inside were the photos I knew so well: the <u>invisible boy</u>, the <u>levitating girl</u>, the <u>boulder lifter</u>, the man with a face painted on the back of <u>his head</u> (Riggs, 2011).</i></p>	<p>Складні епітети</p>

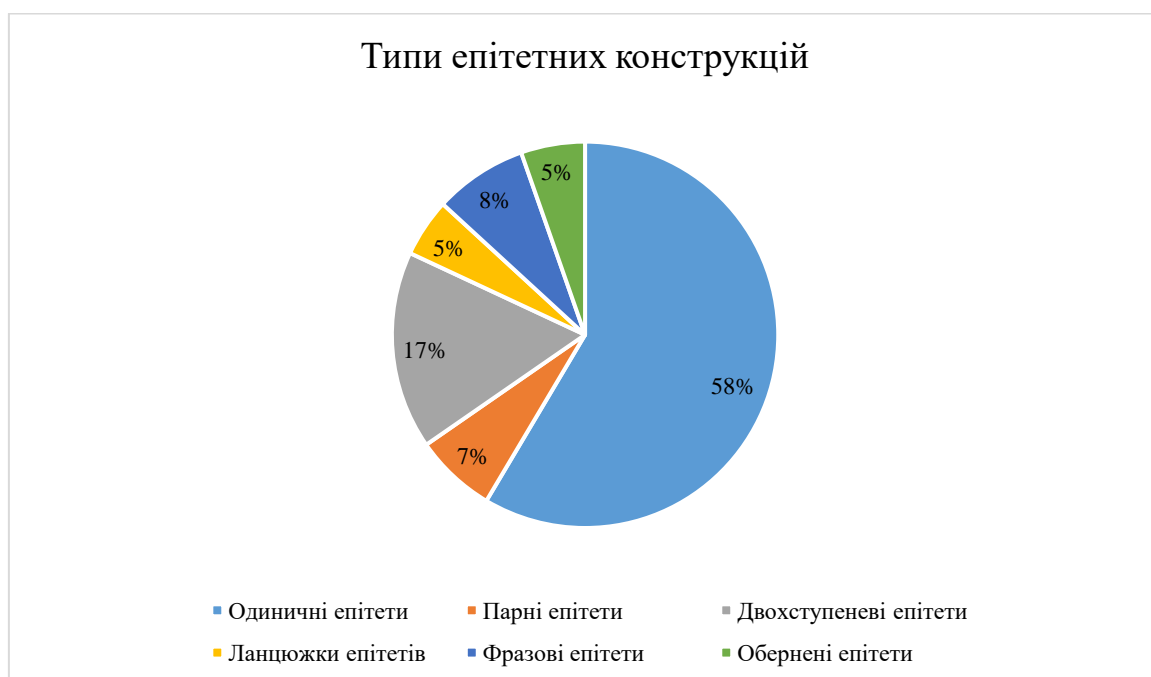
Типи епітетів у тексті роману Р. Рітз «Дім дивних дітей»

Приклад	Тип епітету
<i>an enchanted place</i>	Простий епітет
<i>hunched-over ones</i>	Віддієслівний складений епітет
<i>rotting skin</i>	Простий епітет
<i>tingled strangely</i>	Прислівниковий простий епітет
<i>lipstick-on-the-collar type stuff</i>	Складений іменниковий епітет
<i>fantastic stories</i>	Простий епітет
<i>magical life</i>	Простий епітет
<i>putrefying trash</i>	Простий епітет
<i>squirming tentacles</i>	Простий епітет
<i>powerful jaws</i>	Простий епітет
<i>honorable and good and brave person</i>	Складна епітетна конструкція

Класифікація епітетних конструкцій у романі Р. Рігза «Дім дивних дітей»

Тип епітетної конструкцій	Приклади	Кількість
Одиничні (однинні) епітети	<i>extraordinary things, terrible shock, imaginary expeditions, fantastic places, practical ambitions, putrefying trash, hyperactive imagination, squirming tentacles, powerful jaws</i> та ін.	120
Парні епітети	<i>wide-eyed, gray-black tentacles, so big and fat, carbon-black flesh</i> та ін.	14
Двохступеневі епітети	<i>simply rotten, perfectly rational, vaguely uncomfortable, slightly sour cologne</i> та ін.	34
Ланцюжки епітетів	<i>upset and tired and just wanted to play, it was dramatic and beautiful, a pale white bloom</i> та ін.	10
Фразові епітети	<i>lipstick-on-the-collar type stuff, out-of-state gun shows, brains-for-brawn trade, carbon-black flesh</i> та ін.	16
Обернені епітети	<i>furrowed trenches of flesh, the nightmares of my childhood, a teller of jokes</i> та ін.	11
Всього:		205

Кількісне співвідношення типів епітетних конструкцій у романі Р. Рітца «Дім дивних дітей»

Прийоми перекладу епітетних конструкцій

Оригінал	Переклад українською мовою	Приєм перекладу
<i>It was an enchanted place, he said, designed to keep kids safe from the monsters, on an island where the sun shined every day and nobody ever got sick or died</i> (Riggs, 2011).	<i>Він казав, що то було зачакловане місце, призначене для того, щоби уберегти дітей від потвор, і було воно на острові, де щодня світило сонце, й ніхто не хворів і не вмирав</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Еквівалентний переклад
“ <i>Awful hunched-over ones with rotting skin and black eyes,</i> ” he’d say (Riggs, 2011).	<i>Моторошні згорблені істоти з прогнилою шкірою та чорними очима,</i> – відповідав дід Портман (Пер. О. Любенко, 2016).	Еквівалентний переклад
<i>Like many of the extraordinary things to come, it involved my grandfather, Abraham Portman</i> (Riggs, 2011).	<i>Як і більшість екстраординарних подій потім, вона стосувалася мого діда, Абрахама Портмана</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Транскодування
<i>Your grandpa kept those secrets because they were painful</i> (Riggs, 2011).	<i>Ті таємниці твій дідо беріг тому, що вони були надто болючими</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Еквівалентний переклад
<i>My face tingled strangely</i> (Riggs, 2011).	<i>Щоки мої якось химерно засвербіли</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Еквівалентний переклад
<i>Seedy, lipstick-on-the-collar type stuff</i> (Riggs, 2011).	<i>Вульгарна показна писанина</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Генералізація та логізація

<p><i>When I was a kid, Grandpa Portman's fantastic stories meant it was possible to live a magical life (Riggs, 2011).</i></p>	<p><i>Коли я був малим, незвичайні історії дідуся Портмана ставали для мене свідченням того, що людина може жити фантастично красивим життям, сповненим пригод (Пер. О. Любенко, 2016).</i></p>	<p>Диференціація значення</p>
<p><i>I had just come to accept that my life would be ordinary when extraordinary things began to happen (Riggs, 2011).</i></p>	<p><i>Я ще не змирився з тим, що моє життя буде звичайним і буденним, як раптом трапилися речі незвичайні й небуденні (Пер. О. Любенко, 2016).</i></p>	<p>Додавання</p>
<p><i>When I was a kid, Grandpa Portman's fantastic stories meant it was possible to live a magical life (Riggs, 2011).</i></p>	<p><i>Коли я був малим, незвичайні історії дідуся Портмана ставали для мене свідченням того, що людина може жити фантастично красивим життям, сповненим пригод (Пер. О. Любенко, 2016).</i></p>	<p>Додавання, описовий переклад</p>
<p><i>Every time he described them he'd toss in some lurid new detail: they stank like putrefying trash; they were invisible except for their shadows; a pack of squirming tentacles lurked inside their mouths and could whip out in an instant and pull you into their powerful jaws (Riggs, 2011).</i></p>	<p><i>Щоразу, описуючи тих потвор, дід додавав якусь огидну й моторошну деталь: то вони смерділи, як купа згнилого сміття, то вони були невидимі і можна було побачити лише їхні тіні, то у них в роті крилися гнучкі мацаки, які вони блискавично вистрелювали, щоби схопити свою жертву і затягнути у пащеку з міцними</i></p>	<p>Граматична заміна</p>

	<i>щелепами</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	
<i>To have endured all the horrors he did, to have seen the worst of humanity and have your life made unrecognizable by it, to come out of all that the honorable and good and brave person I knew him to be – that was magical</i> (Riggs, 2011).	<i>Пережити всі ті жахи, що випали на його долю, стати свідком найгірших проявів людської натури, які вщент спотворили його життя, і вийти зі всього цього доброю і шляхетною людиною, якою я його знав, – ось це було по-справжньому фантастичним</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Вилучення
<i>That's crazy, Dad</i> (Riggs, 2011).	<i>Це ж повна бздуря, татку</i> (Пер. О. Любенко, 2016).	Вилучення, граматична заміна

Кількісні показники частотності використання перекладацьких трансформацій

